

**6352 SAYILI KANUN DEĞİŞİKLİKLERİ ÇERÇEVESİNDE
TÜRK CEZA HUKUKUNDA İRTİKÂP SUÇU
(TCK m.250)**

*(Crime of Extortion in the Framework of the Amendments
of the Act Number 6352)
(Turkish Penal Code Art. 250)*

Mehmet Nihat KANBUR*

ÖZET

İrtikâp suçu 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu madde 250’de düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasında icbar suretiyle irtikâp, ikinci fıkrasında ikna suretiyle irtikâp ve üçüncü fıkrasında ise hatadan yararlanma suretiyle irtikâp suçu yer almaktadır. 02.07.2012 tarih ve 6352 sayılı kanun ile maddenin birinci fıkrasına eklenen cümle ile icbar karinesi getirilmiş ve icbar kavramının kapsamı genişletilmiştir. Bu değişikliklerle önceden görevi kötüye kullanma suçu (TCK m.257) oluşturan bazı fiiller irtikâp suçu kapsamına alınmıştır. Bu çalışmada; icbar, ikna, hatadan yararlanma ve icbar karinesi kavramları incelenecektir. Ayrıca, yasal düzenlemeden ve gündelik uygulamadan kaynaklanan bazı sorunlar da değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: İrtikâp, İcbar, İkna, Hatadan yararlanma, İcbar karinesi, Görevi kötüye kullanma suçu

Abstract

The crime of extortion is organized in the Turkish Penal Code No. 5237, article 287. In the first paragraph of article extortion by compel is regulated. Extortion by convince stated in the second paragraph and in the third paragraph of article, extortion by taking an advantage of a person’s mistake is regulated. By the act no.6352 and date 02.07.2012, a new sentence added in the first paragraph of the article named as presumption of compel and the scope of concept of compel is expanded. Some offences which are in the scope of the crime of “Misuse of Public Duty (art.257)” before, now regulated as extortion of compel with this amendment. In this study, the concept of compel, convince, taking advantage of a person’s mistake and presumption of compel will be examined.

* Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, nkanbur@yahoo.com

Also, some of the problems caused by applications in the legal regulation and will also be evaluated daily.

Keywords: Extortion, Compel, Convince, Taking advantage of a Person's mistake, Presumption of compel, The crime of misuse of public duty

GENEL OLARAK

İrtikâp suçu, 5237 sayılı TCK'nin Özel Hükümler başlıklı İkinci Kitabının, "Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler" başlıklı Dördüncü Kısımının, "Kamu İdaresinin Güvenirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar"¹ başlıklı İkinci bölümü, m.250'de düzenlenmiş² ve 6352 sayılı kanunla birinci fıkrası önemli ölçüde değişmiş³ ve maddeye ayrıca dördüncü fıkra eklenmiştir⁴. İrtikâp suçu, 765 sayılı TCK'de, İkinci Kitabın, "Devlet İdaresi Aleyhinde İşlenen Cürümler" başlığını taşıyan Üçüncü Babının, İkinci Faslında m.209'da⁵ düzenlenmekteydi⁶.

¹ Devlet idaresi kavramı ve devlet idaresine karşı işlenen suçların ortak özellikleri ve özellikle 765 sayılı TCK ile 5237 sayılı TCK hükümlerinin genel değerlendirmesi için Bkz. **NUHOĞLU Ayşe**; Yeni Türk Ceza Kanunu ile Kamu İdaresi Aleyhinde Cürümlerde getirilen Değişiklikler, in. Mehmet Somer'e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi – Hukuk Araştırmaları Dergisi Armağan Özel Sayısı, Cilt.12, Sayı 1–3, 2004–2006, İstanbul-Haziran-2006, s.985 vd, **ÖZEN Mustafa**; İrtikâp ve Rüşvet Suçları, Adalet Yayınevi, Temmuz-2010, s.31-34.

² **CENDEL Nur / ZAFER Hamide / ÇAKMUT Özlem**; Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Cilt: I, 2. Bası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş. İstanbul-Mart-2011, s.346.

³ 6352 sayılı kanun değişikliğinden önce madde metni şu şekildeydi: **İRTİKÂP – TCK m.250:** "(1) Görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Görevinin sağladığı güveni kötüye kullanmak suretiyle gerçekleştirdiği hileli davranışlarla, kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi ikna eden kamu görevlisi, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) İkinci fıkrada tanımlanan suçun kişinin hatasından yararlanarak işlenmiş olması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur."

⁴ Bahse konu değişiklikler sonucu halk arasında "bahşış" – "paylaşım" – "iş görme bedeli" diye tabir edilen hukuka aykırı menfaatlerin de irtikâp suçu kapsamında olacağı ve bu nedenle kamu görevlisinin aslında basit bir menfaate karşılık çok ağır yaptırımlara tabi olacağı yönündeki eleştiriler hakkında bkz. **ŞEN Ersan**; Yeni Düzenlemede İrtikâp ve Rüşvet Suçları, in. Yorumluyorum -2-, Ceza Hukuku Perspektifinden Güncel Olaylara Bakış, 2.Baskı, Seçkin-Hukuk, Ankara-Ağustos-2012, s.459 vd.

⁵ **765 sayılı TCK m.209 – İRTİKÂP:** "Memuriyet sıfatını veya görevini kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına haksız olarak para verilmesine veya sair menfaatler sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına, bir kimseyi icbar eden memura altı yıldan az olmamak üzere ağır hapis cezası verilir.

Yukarıdaki fıkrada yazılı cürüm, ikna suretiyle işlenirse faile dört yıldan altı yıla kadar ağır hapis cezası verilir.

Memur Kanunen almaması gereken bir şeyi diğerinin hatasından yararlanarak almış bulunursa iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası verilir."

⁶ 765 sayılı TCK döneminde irtikâp suçunda üç değişiklik yapılmıştır. 1936 yılında 3038 sayılı kanunla "fîlin ayrıca memuriyet sıfatının kötüye kullanılması suretiyle de işlenebileceği" hususu madde

02.07.2012 Tarihli ve 6352 sayılı kanun m.86 ile değişik olan son şekliyle TCK m.250;

“(1) Görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kamu görevlisinin haksız tutum ve davranışları karşısında, kişinin haklı bir işinin gereği gibi, hiç veya en azından vaktinde görülmeceği endişesiyle, kendisini mecbur hissederek, kamu görevlisine veya yönlendireceği kişiye menfaat temin etmiş olması halinde, icbarın varlığı kabul edilir.

(2) Görevinin sağladığı güveni kötüye kullanmak suretiyle gerçekleştirdiği hileli davranışlarla, kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi ikna eden kamu görevlisi, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) İkinci fıkrada tanımlanan suçun kişinin hatasından yararlanarak işlenmiş olması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.”

(4) İrtikâp edilen menfaatin değeri ve mağdurun ekonomik durumu göz önünde bulundurularak, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısına kadar indirilebilir.”

I. SUÇLA KORUNAN HUKUKİ DEĞER

İrtikâp suçuyla birden fazla hukuki değer korunmaktadır. Öğretide bir görüş korunan hukuki değer için suçun düzenlendiği yeri esas almış ve korunan hukuki değer, “*kamu idaresinin güvenilirliği ve işleyişi*” olduğunu kabul etmiştir⁷. Bir başka görüşe göre ise burada hem kamu görevlisinin haksız menfaat elde etmesi engellenmek istenmiş hem de devlet otoritesinin gücünü görev nedeniyle kendinde bulduran kamu görevlisinin, bu gücü kötüye kullanarak vatandaşa zarar vermesi önlenmek amaçlanmıştır⁸. Yargıtay ise uygulamasında irtikâp suçuyla kamu ida-

metnine eklenmiştir. 1953 yılında 6123 sayılı kanunla suçla ilişkin cezalar artırılmıştır. 1990 yılında 3679 sayılı kanunla m.210 kaldırılarak irtikâp suçuna ilişkin hükümler m.209’da toplanmıştır. Türk hukukunda irtikâp suçunun tarihsel gelişimi ve bahse konu değişiklikler için bkz. **ÖZGENÇ İZZET**; Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar, Ankara–2002, s.161 vd. (*Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar...*).

⁷ **ARTUK Mehmet Emin / GÖKÇEN Ahmet / YENİDÜNYA Ahmet Caner**; 5237 Sayılı Kanuna Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Özel Hükümler, 12. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara–Ekim-2012, s.827, (12. Baskı...), **TEZCAN Durmuş / ERDEM Mustafa Ruhan / ÖNOK Rıfat Murat**; Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 8.Baskı, Seçkin – Hukuk, Ankara–2012, s.835, **ARTUK Mehmet Emin / GÖKÇEN Ahmet / YENİDÜNYA Ahmet Caner**; 5237 Sayılı Kanuna Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Özel Hükümler, 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara–2007, s.661. (8. Baskı...), **EVİK Vesile Sonay**; İrtikâp Suçu, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007 / 2, s.53.

⁸ **ÜZÜLMEZ İlhan**; Yeni Ceza Kanunu’nda İrtikâp Suçu, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:14. Sayı:2, s.275, **ERMAN Sahir / ÖZEK Çetin**; Ceza Hukuku Özel Bölüm, Kamu İdaresine Karşı İşlenen Suçlar, Dünya Yayıncılık, İstanbul–1992, s.66.

resinin saygınlığı, bireylerin kamu görevlilerine karşı duymaları gereken inanç ve itimat, kamu görevlilerinin dürüst ve iyi şöhret sahibi olmalarındaki devlete ait yararlar korunmuş olmaktadır⁹.

Kanaatimizce irtikâp suçu ile hem kamu görevlisinin görevini, görev disiplini içerisinde kurallara ve işlem dürüstlüğüne uygun şekilde yürütmek suretiyle toplumun devlet idaresine olan güveni korunmakta hem de kamu görevlilerinin görevleri nedeniyle sağlamış oldukları güç ve üstünlükten yararlanarak kişilerin iradelerini etki altına almak suretiyle zarar vermeleri engellenmektedir¹⁰.

II. SUÇUN MADDİ UNSURLARI

1) SUÇUN KONUSU

TCK m.250'de irtikâp suçunun konusunu "yarar" ve "vaat" oluşturmaktadır. Bu yarar kamu görevlisinin kendisine veya başkasına sağlanan veya vaat olunan her şeydir. 765 sayılı TCK m.209'da, irtikâp suçunun konusu, "para veya sair menfaatler" olarak belirtilmişti. *Kanaatimizce* 5237 sayılı TCK m.250'de para kelimesinin kullanılmayıp sadece yarar kelimesinin kullanılması, suçun konusunu 765 sayılı TCK m.209'a göre daraltmış değildir. Çünkü para da yarar kavramı içerisinde kabul edilebilecek bir menfaat türüdür. Yarar kelimesi sözlük anlamı itibariyle "bir işten elde edilen iyi sonuç, fayda, avantaj; çıkar; yarayan, elverişli, uygun" gibi anlamlara gelmektedir¹¹. İrtikâp suçu bakımından yarar, kamu görevlisinin bizzat kendisine veya onun kabulüyle bir başkasına sağlanan maddi nitelikli her şeydir. Bu yarar bizzat para, değerli eşya, çek, senet vermek suretiyle aktif bir şekilde sağlanabileceği gibi herhangi bir borcun silinmesi, başkasına ödenmesi, borç yüklenilmesi, borcun vadesinin uzatılması, bedelle yararlanılabilecek bir hizmet, iş ya da sözleşme konusundan bedelsiz yararlanılması suretiyle pasif şekilde de gerçekleşebilir.

Görüldüğü üzere yukarıda belirtilen yarar türleri hep maddi içerikli ve belli bir ekonomik değeri içeren menfaatlerdir. Acaba maddi nitelikten çok manevi özelliği ağır basan konular yarar kavramı kapsamında değerlendirilebilecek midir? Örneğin cinsel yakınlaşmalar, bazı unvan, iltifat, övgü gibi manevi ve duygusal nitelikli yararlar bu kapsama girebilir mi? Öğretide bir görüş¹² bu tür cinsel, duygusal veya manevi konuların yarar kapsamında değerlendirilemeyeceğini ileri sürmekte,

⁹ (YCGK. 18.05.1999, 5–119/121). Karar için bkz. YAŞAR Hakkı; Ceza Kanunu Uygulamasında Memur Kavramı ve Memuriyet Görevini İhmal ve Kötüye Kullanma Suçlarının Tahlili ve Tatbiki, Adalet Dergisi, Aralık–1966, Sayı:12, s.463 vd.

¹⁰ ÖZEN; s.46, ÖZBEK Veli Özer / KANBUR Mehmet Nihat / BACAŞIZ Pınar / DOĞAN Koray / TEPE İlker; Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 4. Baskı, Seçkin – Hukuk, Ankara–Ekim-2012, s.949.

¹¹ Çeşitli anlamlar için bkz. <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=yarar&ayn=tam>

¹² TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2012...), s.836, ÖZGENÇ; (Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar...), s.170; ERMAN / ÖZEK; s.118.

diğer bir görüş ise¹³, belirtilen cinsel, manevi veya duygusal nitelikteki hususların yarar kapsamına gireceğini belirtmektedir. Bu görüşlerin dışında manevi yararın genel olarak irtikâp suçunun konusunu oluşturacağını kabul etmekle birlikte nitelik ve boyut olarak bu yararlar arasında ayırım yapan görüş ise cinsel yakınlaşmaları ve evlenmeye zorlamayı yarar olarak kabul etmekle birlikte gülümseme, övülme gibi nezaketen tutumları yarar kapsamında değerlendirmemektedir¹⁴. *Kanaatimizce* yarar kavramı geniş yorumlanmalı ve hem maddi hem de manevi nitelikteki konuları kapsamalıdır. Çünkü kamu görevlisi normal şartlarda elde edemeyeceği ve kendisi açısından önemli olan bir iyileştirmeyi sağlamak suretiyle yarar temin etmiş bulunmaktadır¹⁵.

5237 sayılı TCK m.250 hükmü metni yararın haksız bir yarar olmasına yönelik bir açık bir düzenleme getirmemiştir. Oysa 765 sayılı TCK m.209 açıkça haksız yarar kelimelerini kullanmıştır. O dönemde yararın haksızlık unsuru bulunmaması durumunda (*örneğin kamu görevlisinin bizzat kendisinin veya kamu idaresinin alacağını almak amacıyla memuriyet görev veya sıfatını kötüye kullanmak suretiyle icbar veya ikna fiilleri işlemesi*) öğretide bir görüş¹⁶ irtikâp suçunun oluşacağını söylerken diğer bir görüş ise burada ihkak-ı hak veya görevi kötüye kullanma ve suçlarının oluşacağını ileri sürmüştür¹⁷. *Kanaatimizce* burada yarar kelimesinin mutlaka haksızlık ifadesiyle birlikte kullanılması gereği yoktur. Bir suç konu olan her şey zaten doğal olarak haksızlık içeriğine sahiptir. Önemli olan bu yararın hangi durumla bağlantılı olarak temin edildiğidir. Bir görev kapsamında temin edilirse bu yarar irtikâp suçunun konusunu oluşturabilecektir. Ancak kamu görevi kapsamı dışında temin edilen yarar irtikâp suçunun konusunu değil ancak şartları varsa yağma, dolandırıcılık gibi suçların konusunu oluşturabilecektir¹⁸.

Öğretide, kamu görevlisinin görevinin sağladığı nüfuzu veya güveni kötüye kullanmak suretiyle, bizzat kendi şahsına ait bir alacağı almak amacıyla gerçekleştirdiği icbar, ikna ve hatadan yararlanma fiillerin irtikâp suçunu oluşturacağı ileri sürülmüştür¹⁹. *Kanaatimizce* sağlanan yararın kamu görevi ile bağlantısı yoktur. Buradaki icbarı yağma suçunun, iknayı ise dolandırıcılık suçunun unsuru olarak

¹³ ARTUK / GÖKÇEN / YENİDÜNYA; (8.Bası...), s.674, TEZCAN Durmuş / ERDEM Mustafa Ruhan / ÖNOK Rıfat Murat; Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Ankara-2009; s.744, SOYASLAN Doğan; Ceza Hukuku Özel Hükümler, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara-2010, s.660, ÖNDER Ayhan; Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, İstanbul-1994, s.142.

¹⁴ ÖZEN; s.71.

¹⁵ ÖZBEK / KANBUR / BACAĞSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.949-950.

¹⁶ ERMAN / ÖZEK; s.83.

¹⁷ ARTUK / GÖKÇEN / YENİDÜNYA; (2.Bası...), s.413 vd. EREM Faruk; Türk Ceza Kanunu Şerhi, Özel Hükümler, Cilt:2, Ankara-1993, s.365.

¹⁸ ÖZBEK / KANBUR / BACAĞSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.950.

¹⁹ CENTEL / ZAFER / ÇAKMUT; (Kişilere Karşı İşlenen Suçlar...), s.346-347, TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2012...), s.836.

değerlendirmek gerekir²⁰. Ancak fail bizzat kendi alacağı için değil de kamu idaresine ait olan bir alacağı almak için irtikâp fiillerini işlerse bu durumda irtikâp suçu oluşabilecektir. Kamu idaresi, TCK m.250 metninde geçen “başkası” kavramı içinde değerlendirilebilir niteliktedir. Kamu görevlisinin, kamu idaresinin var olan bir alacağını kamu idaresinin hesabına almak için irtikâp fiillerini gerçekleştirmesi halinde de irtikâp suçu oluşabilecektir. Ancak öğretilerde aynı kamu görevlisinin, gerçekleştirdiği irtikâp fiilleri sonucu kamu idaresinin bir alacağını tahsil etmiş olup da bunu kendi hesabına kullanması halinde irtikâp suçunun değil zimmet suçunun oluşacağı ileri sürülmektedir²¹.

2. FAİL

İrtikâp suçu özgülü suç niteliğinde bir suçtur. İrtikâp suçunun faili sadece kamu görevlisidir. İrtikâp suçu işlendiği sırada failin kamu görevlisi sıfatını taşıması yeterlidir. Suç işlendikten sonra bu sıfatın kaybedilmiş olması veya görev başında bulunmaması suçun oluşması bakımından önem taşımaz. Kamu görevlisi irtikâp fiillerini tatil gününde veya mesai saatleri dışında gerçekleştirmesi halinde de irtikâp suçu oluşacaktır²². Kamu görevlisi kavramı TCK m.6'ya²³ göre belirlenecektir. Buna göre kişinin kamu görevlisi olup olmadığına ilişkin ayırım, kişinin kamusal bir faaliyet gösterip göstermediğinin tespiti ile birlikte yapılabilecektir. Nitekim TCK m.6'nın gerekçesinde de bu durum aynı şekilde ifade edilmiştir.

Madde Gerekçesine göre; “Maddede... memur kavramını da kapsayan “kamu görevlisi” tanımına yer verilmiştir. Yapılan yeni tanıma göre, kişinin kamu görevlisi sayılması için aranacak yegâne ölçüt, gördüğü işin bir kamusal faaliyet olmasıdır. Bilindiği üzere, kamusal faaliyet, Anayasa ve kanunlarda belirlenmiş olan usullere göre verilmiş olan bir siyasal kararlar, bir hizmetin kamu adına yürütülmesidir. Bu faaliyetin yürütülmesine katılan kişilerin maaş, ücret veya sair bir maddi karşılık alıp almamalarının, bu işi sürekli, süreli veya geçici olarak yapmalarının bir önemi bulunmamaktadır. Bu bakımdan, örneğin mesleklerinin icrası bağlamında avukat veya noterin kamu görevlisi olduğu hususunda bir tereddüt bulunmamaktadır. Keza kişi, bilirkişilik, tercümanlık ve tanıklık faaliyetinin icrası kapsamında bir kamu görevlisidir. Askerlik görevi yapan kişiler de kamu görevlisidirler. Bu bakımdan örneğin bir suç vakıasına müdahil olan, bir tutuklu veya hükümlünün naklini gerçekleştiren jandarma subay veya erleri de, kamu görevlisidirler. Buna karşılık, kamusal bir faaliyetin yürütülmesinin ihaleye dayalı olarak özel hukuk kişilerince üstlenilmesi durumunda, bu kişilerin kamu görevlisi sayılmayacağı açıktır.”

²⁰ İrtikâp suçundaki cebir unsurunun Yağma suçuyla ve ikna unsurunun dolandırıcılık suçuyla ilişkisi bakımından ayrıntılı değerlendirme için bkz. ÖZEN; s.129 vd.

²¹ SOYASLAN; s.661, TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2012...), s.836.

²² ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (8.Bası...), s.674,

²³ Tanımlar – TCK Madde 6: “(1) Ceza kanunlarının uygulanmasında; c) Kamu görevlisi deyiminden; kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi, anlaşılır”.

Kamu görevlisinin emeklilik, istifa, meslekten çıkarılma gibi sebeplerle yasal olarak kamu görevinin sona ermesinden sonra eski görevi kapsamında irtikâp fiili niteliğinde bir suç işlemesi halinde bir görüşe göre 5237 sayılı TCK'de, bu hususla ilgili özel bir düzenleme olmadığı için kişinin kamu görevlisi sıfatı artık dikkate alınamayacak (*çünkü bu sıfat artık kalkmıştır*), irtikâp suçu oluşmayacak ancak diğer unsurları oluşmuşsa başka suç tiplerinden sorumluluğu devam edecektir²⁴. Bir başka görüşe göre ise kamu görevlisi olma sıfatı sona erdikten sonra kişinin eski görevine ilişkin bir suç işlemesi halinde görev ile işlenen suç arasında nedensellik bağı bulunduğu sürece kişi kamu görevlisi gibi (*filin niteliği uymaktaysa irtikâp suçundan*) cezalandırılacaktır²⁵. *Kanaatimizce* birinci görüş daha tutarlıdır. Çünkü bu tür fiillerde kanunun belirttiği asıl kıstas failin kamu görevlisi sıfatına sahip olmasıdır. Bu sıfat her ne suretle olursa olsun kaybedildikten sonra bu sığata özgü suçların bizzat fail olarak işlenmesi mümkün değildir²⁶.

3) MAĞDUR

Herhangi bir suçun mağduru ancak gerçek kişiler olabilir²⁷. Tüzel kişiler²⁸ mağdur değil ancak suçtan zarar gören olarak değerlendirilebilirler. Suç devlete karşı işlenmiş olsa bile, devlet bir suçun mağduru olarak değil ancak suçtan zarar gören olarak kabul edilebilirler²⁹.

²⁴ TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2009...), s.696.

²⁵ ARTUK / GÖKÇEN / YENİDÜNYA; (8.Bası...), s.558.

²⁶ ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.951–952.

²⁷ ÖZTÜRK Bahri / ERDEM Mustafa Ruhan; Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 12. Baskı, Seçkin-Hukuk, Ekim–2012, s.160, ÖZGENÇ İzzet; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5.Baskı, Ankara–2010, s.198–199, KOCA Mahmut / ÜZÜLMEZ İlhan; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, Seçkin – Hukuk, Ankara-Ekim–2012, s.106, HAKERİ Hakan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara–2012, s.120, ÜNVER Yener; Ceza hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Ankara–2003, s.141, ÖZBEK Veli Özer / KANBUR Mehmet Nihat / BACAKSIZ Pınar / DOĞAN Koray / TEPE İlker; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Seçkin-Hukuk, Ankara–Eylül–2012, s.202.

²⁸ TOROSLU Nevzat; Ceza Hukuku, Ankara–2009 s.96, DEMİRBAŞ Timur; Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8.Baskı, Seçkin-Hukuk, Ankara-Ekim–2012, s.525. Tüzel kişilerin de gerçek kişiler gibi suçun mağduru olabileceği ve fakat bunun ilgili suçun niteliğine göre değişebileceği hususunda aksi yöndeki görüş hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ZAFER Hamide; Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1–75 Ders Kitabı, 2.Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.İstanbul-Ekim–2011, s.137–138. Öğretide, kanunun açıkça düzenlemesi halinde, tüzel kişilerin de suçun mağduru olabileceği ileri sürülmüştür. Bkz. EREM Faruk / DANIŞMAN Ahmet / ARTUK Mehmet Emin; Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara–1997, s.240.

²⁹ ÖZGENÇ; (5.Bası...), s.198–199, ARTUK Mehmet Emin / GÖKÇEN Ahmet / YENİDÜNYA Ahmet Caner; Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara–2007, s.445. Öğretide SOYASLAN, suçun pasif süjesinin kişi veya kurum olabileceğini belirtmektedir. Bkz. SOYASLAN Doğan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4.Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara–2012, s.239–241.

İrtikâp suçunun mağduru; icbar edilen, ikna edilen veya hatasından yararlanan gerçek kişidir. Tüzel kişilerin icbar, ikna edilmesi ya da hatasından yararlanması söz konusu olamayacağından bu suçun mağduru olamayacaktır³⁰. Öğretide irtikâp suçunda, bu suçun birinci pasif süjesinin devlet, ikinci pasif süjesinin ise menfaat sağlayan şahıs olduğu görüşü de ileri sürülmektedir³¹. 765 sayılı TCK döneminde, irtikâp suçunun “Devlet İdaresine Karşı İşlenen” suçlar arasında düzenlenmiş olması nedeniyle bu suçun mağdurunun devlet, irtikâp fiiline maruz kalan kişinin ise suçtan zarar gören olduğu ileri sürülmekteydi³². İcbar edilen, ikna edilen veya hatasından yararlanan kişi ile kamu görevlisine yarar sağlayan kişi aynı kişi olabileceği gibi mutlaka böyle olması gerekmez. İrtikâba maruz kalan kişi ile yararı sağlayan kişi farklı kişiler ise bu durumda, icbar edilen, ikna edilen veya hatasından yararlanan kişi mağdur sayılacak, yarar sağlayan kişi ise suçtan zarar gören kişi olacaktır³³. Son olarak belirtmek gerekir ki kamu görevlisinin, bağlı olduğu kamu idaresi de suçtan zarar gören olarak kabul edilmelidir³⁴.

4) EYLEM

A) GENEL OLARAK

İrtikâp sözlük anlamı olarak “*kötü iş yapma, kötülük etme, yiyicilik, yalan söyleme, hile yapma*”³⁵ anlamlarına gelmektedir. Hukuk terimi olarak irtikâp; kamu görevlisinin, görevinin sağladığı nüfuzu veya güveni kötüye kullanmak suretiyle bir kimseyi kendisine veya başkasına yarar sağlamaya veya bu yönde vaat de bulunma-

³⁰ TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2012...), s.836–837.

³¹ SOYASLAN; (Genel Hükümler...), s.241.

³² ÖZGENÇ; (Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar...), s.174. Bkz. EREM Faruk / TOROSLU Nevzat; Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 9. Bası, Ankara–2003, s.166, ÖNDER; s.142, MALKOÇ İsmail / GÜLER Mahmut; Memurlar ve Suçlar, Ankara, 1998, s.118.

³³ ÖZBEK / KANBUR / BACAĞSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.952.

³⁴ “...3628 sayılı Yasanın 18. maddesine aykırı olarak, hazinenin irtikâp suçunun zarar göreni olduğu, bu sıfatının gereği olarak CMK'nın 234/1-b maddesi gereğince kovuşturma evresinde sahip olduğu davaya katılma ve diğer hakları kullanabilmesi için Maliye Bakanlığı Baş Hukuk Müşavirliği ve Muhakemat Genel Müdürlüğü'nün duruşmadan haberdar edilmemesi...” (Y.5.CD. 12.01.2010, 2009/1481–2010/2). Karar için bkz. YAŞAR Osman / GÖKCAN Hasan Tahsin / ARTUÇ Mustafa; Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara–2010, Cilt:5, s.7078. “Van Devlet Hastanesinde genel cerrahi uzmanı olarak görev yapan sanık hakkında 765 sayılı TCK'nın ikinci kitabının üçüncü babında yer alan “Devlet İdaresi Aleyhine İşlenen Cürümler” den cebri irtikâp suçunu işlediği iddia olunarak dava açılmış bulunmasına göre Sağlık Bakanlığının yargulama sonucuna göre inzibati nitelikte işlem yapma yetkisi bulunması ile 5020 sayılı Kanununun 13. maddesiyle 3628 sayılı Kanununun 18. maddesinin birinci fıkrasından sonra gelmek üzere eklenen fıkra hükmü de gözetilip suçun işlenmesinden ötürü doğrudan zararının söz konusu olduğu nazara alınarak, Sağlık Bakanlığına izafeten hazine vekilinin irtikâp suçundan açılan davaya katılmasına karar verilmesi gerekirken, 29.03.2004 günlü oturumda katılma isteminin reddine karar verilip duruşmaya devamla yazılı şekilde hüküm kurulması, kanuna aykırıdır”. (Y.5.CD. 26.05.2008, 2006/1416–2008/5163; Karar için bkz. YAŞAR / GÖKCAN / ARTUÇ; s.7087.

³⁵ Anlam için bkz. <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=irtikap&ayn=tam>

ya icbar ya da ikna etme veya görevinin gereği olarak almaması gereken şeyi karşı tarafın hatasından faydalanarak alma olarak tanımlanmaktadır³⁶.

İcbar suretiyle irtikâp bakımından icbar kavramı, “*bir kimsenin iradesini etkileyerek yapmak istediğinden başka bir hareketi yapmasına sebep olacak biçimde, maddi veya manevi zor kullanma*”³⁷ olarak tanımlanmaktadır. İcbarın varlığı ve/veya yoğunluğu ile irtikâp suçunu oluşturmaya elverişli bir boyuta ulaşması her somut olayın özelliğine göre belirlenmelidir³⁸. Ancak son derece güç olan bu tespit, kanun koyucuyu belirli durumlar bakımından bir “**İcbar Karinesi**” düzenlemeye yönlendirmiştir. 6352 sayılı kanun m.86 ile değişen TCK m.250/1’e göre; “(1) *Görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kamu görevlisinin haksız tutum ve davranışları karşısında, kişinin haklı bir işinin gereği gibi, hiç veya en azından vaktinde görülmeyeceği endişesiyle, kendisini mecbur hissederek, kamu görevlisine veya yönlendireceği kişiye menfaat temin etmiş olması halinde, icbarın varlığı kabul edilir.*” Görüldüğü üzere, birinci fıkranın ilk cümlesi icbar suretiyle irtikâp suçunu düzenlemekle birlikte ikinci cümlesi yeni bir düzenlemeyle “**İcbar Karinesi**”ne ilişkin hüküm getirmiştir³⁹.

Kanaatimizce fıkra metninin ilk cümlesindeki icbar, tereddüde mahal bırakmayacak şekilde açıkça anlaşılan ve objektif olarak herkes tarafından kabul edilebilecek bir zorlamayı ifade etmektedir. Akabinde ikinci cümlede getirilen “**İcbar Karinesi**” ise belirtilen kadar açık bir zorlama olarak anlaşılamasa da kanuni bir icbar kabulü ile asgari belirli bir yoğunluğa ulaşan zorlamaların mağdur kişi, devlet ve kanun hükmü bakımından arz ettiği önem göz önüne alınarak oluşturulmuştur. O halde aslında fıkra metninin birinci cümlesindeki kadar ağır ve açık olmayan zorlamalar da bu karine hükmü gereği icbar kabul edilecek⁴⁰ ve yapılan fiil icbar suretiyle irtikâp suçunu oluşturacaktır⁴¹.

³⁶ ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (8.Bast...), s.645; TURABİ Selami; İrtikâp Suçları, Ankara, 2009, s.15, GÜRELLİ Nevzat; İrtikâp ve Rüşvet Cürümleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1954, s.7.

³⁷ ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (8.Bast...), s.645.

³⁸ TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2012...), s.837, ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (12.Baskı...), s.834.

³⁹ ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.953.

⁴⁰ Kanun koyucunun, çok geniş bir “icbar” tanımı yaparak, henüz icbar aşamasına gelmemiş fiilleri, TCK mülga m.257/3 kapsamından çıkararak icbaren irtikâp olarak değerlendirmeye yönlendirmesinin eleştirisi için bkz. ŞEN; s.459–460.

⁴¹ Benzer yönde olmak üzere öğretilerde bazı yazarlar yeni getirilen bu düzenlemenin, 6352 sayılı kanun ile kaldırılan TCK m.257/3 hükmü ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini söylemektedirler. Bkz. TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2012...), s.837, ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / KORAY / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.953.

İkna kavramı ise “failin, hileli hareketlerle aldatıp kandırma da dâhil her türlü yeteneğini kullanarak suçun mağdurunu kendisine veya başkasına haksız bir menfaata sağlamaya veya vaat etme gereğine inandırması⁴²” olarak tanımlanabilir. Kanun koyucu 6352 sayılı kanunla, irtikâp suçunun ortaya çıkışı şekli olarak “ikna” fiiline yönelik herhangi bir değişiklik ya da ek getirmiş değildir.

Öğretide bazı yazarlar⁴³ ve uygulamada bazı kararlarında Yargıtay⁴⁴, irtikâp suçunu ifade etmek üzere “*yiycilik*”⁴⁵ terimini kullanmaktadır. Bununla birlikte icbar suretiyle irtikâp için “*mağduru zorlama yoluyla irtikâp*”, “*manevi zorla yiycilik*”, “*zor yoluyla yiycilik*”, “*cebri irtikâp*”⁴⁶; ikna suretiyle irtikâp için, “*ikna yoluyla yiycilik*”; hatadan yararlanma suretiyle irtikâp için, “*yanılgıdan faydalanarak yiycilik*”⁴⁷ terimlerinin de kullanıldığı görülmektedir⁴⁸.

B) GÖREVİN SAĞLADIĞI NÜFUSU KÖTÜYE KULLANMAK SURETİYLE İCBAR ETME

a) Görevin Sağladığı Nüfuzu Kötüye Kullanma

765 sayılı TCK döneminde “*memuriyet sıfatını veya görevini kötüye kullanmak*” olarak ifade edilen bu durum 5237 sayılı TCK m.250’de “*görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak*” olarak formüle edilmiştir. 765 sayılı TCK döneminde memuriyet sıfatının kötüye kullanılması⁴⁹, sübjektif olarak kamu görevlisinin üstlendiği görevle

⁴² **ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA**; (8.Bası...), s.646.

⁴³ **SELÇUK Sami**; Dolandırıcılık Cürümünün Kimi Suçlardan Ayrımı ve Çeklerle İlgili Suçlar, Ankara, 1986, s.45 vd. **BAKICI Sedat**; Açıklamalı Zimmet-İrtikâp-Rüşvet Suçları, Ankara, 1988, s.180 vd.

⁴⁴ “Bazı dosyaların sanıkları olan müştekilerden; keşif, posta, temyiz gideri ya da para cezası olarak bir miktar para vermeleri gerektiğini söyleyerek memuriyet sıfatın kötüye kullanmak suretiyle kanunen ödenmesi gerekmeyen bu paraların ödenmesi hususunda onları ikna edip, kendilerinden maktubsuz para alarak haksız çıkar sağlayan zabıt katibi sanığın eylemleri; ikna suretiyle yiycilik suçunu oluşturduğundan, görevi kötüye kullanma suçunun unsurları yoktur” (Y.5.CD. 29.02.1996, 1995/4264–1996/523). “Banaz İlçesi Tapu Sicil Müdürü olan sanığın adına kayıtlı taşınmazla ilgili olarak cins tashihî için başvuran müştekiden işlemlerin gerektirdiği eğitime katkı payı olarak sadece 5.000.000 lina alması gerekirken, memuriyet görevini kullanmak suretiyle bir takım hesaplar yapıp, yasal olarak harç ve masrafin 69.750.000 lira olduğunda ısrar ve müştekiyi ikna ederek ertesi gün 70.000.000 lirayı aldığı, bir süre sonra vergi tahsil alındısından fazla para alındığı anlayan müştekinin de şikâyetle bulunduğu tüm kanıtlar ve dosya içeriğinden anlaşılmasına göre; sanığın oluşumu kabul edilen eyleminin ikna suretiyle yiycilik suçunu oluşturduğu halde yazılı şekilde görevi kötüye kullanmaktan hüküm kurulması” (Y.5.CD. 10.05.2001, 2000/6569–2001/3234). Kararlar için bkz. **AKÇİN İhsan**; Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara–2007, s.151.

⁴⁵ Bkz. **TEZCAN / ERDEM / ÖNOK**; (2012...), s.837, dipnot.344.

⁴⁶ **SOYASLAN; Doğan**; Ceza Hukuku Özel Hükümler, 5. Baskı, Ankara, 2006, s.503 vd.

⁴⁷ **SELÇUK**; s.45 vd. **BAKICI**; s.180 vd.

⁴⁸ Bkz. **ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE**; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.954.

⁴⁹ “Vergi dairesinde tahsildar ve icra memuru olan sanıkların vergi borcunu ve buna ait dosyayı ortadan kaldıracaklarından söz ederek” yarar sağlamalarının memurluk sıfatının kötüye kullanılması suretiyle irtikâp suçu oluşacaktır.” (Y.5.CD. 05.03.1987, 8010/1324).

ilgisi olmasa bile, haksız yarar elde etmek amacıyla bir kimseyi icbar etmek hususunda görevden sağlanan unvan ve sıfatın ileri sürülmesi, görevin kötüye kullanılması⁵⁰ ise, kamu görevlisinin objektif olarak kendi görev ve yetki alanına giren bir işi veya işlemi yaptığı esnada haksız yarar elde etmek amacıyla bir kimseyi icbar ederken görevin verdiği kolaylıktan faydalanması olarak tanımlanmıştır⁵¹.

5237 sayılı TCK m.250'de yer alan, kamu görevlisinin görevinin sağladığı nüfuzun kötüye kullanılması kavramı ise, “memuriyet sıfatının ve görevinin kötüye kullanılması” kavramını da kapsayan üst bir kavramdır. Görevin ve sıfatın kötüye kullanılması, görevin sağladığı nüfuzun kötüye kullanılması bakımından iki ayrı beliriyş şeklidir. Görevin kötüye kullanılması; görev ve yetki alanına giren bir işin yapılması esnasında görevin sağladığı yetkinin kullanılması, sıfatın kötüye kullanılması ise; göreve girmeyen fiillerin işlenmesi esnasında sıfatın kullanılması⁵², “**görevin sağladığı nüfuzun kötüye kullanılması**” olarak kabul edilebilir⁵³. 6352 sayılı kanun değişikliği ile madde metninin ilk şeklindeki “görevin gereklerine aykırı bir eylem” ile icbaren irtikâp suçunun işlenmesi yerine “*kamu görevlisinin görevinin ifası ile ilgili*” bir işlem yapma şartı getirilmiştir⁵⁴.

İrtikâp suçu bakımından nüfuzunu kötüye kullanması, kamu görevlisinin bağlı olduğu genel mevzuat gereği görevine giren bir iş veya işlemle ilgili olarak ortaya çıkması gerekmektedir⁵⁵. Yarar sağlamakta araç olarak kullanılan iş veya işlem mevzuat gereği kamu görevlisinin görevi kapsamında bulunmalıdır. Yargıtay'ın uygulaması da bu doğrultudadır⁵⁶. Ancak nüfuzun kötüye kullanılması için failin o sırada mutlaka görevi başında olması gerekirken, somut olarak sadece yarara konu o iş veya işlemle ilgili olarak fiilen çalışıyor olması şart değildir⁵⁷.

Burada kamu görevlisi, yarar sağlamaya yönelik olarak görevinin kendisine sağlamış olduğu etkinlik, üstünlük ve avantajları içinde barındıran nüfuzunu kötüye kullanmak suretiyle mağduru zorlamaktadır. Bir işlemin gerçekleşmesi için yasal bü-

⁵⁰ “Tapu sicili muhafızının tapu intikal işlemi için başvuranlardan eksiklik olduğunu ileri sürerek güçlük çıkarıp manevi baskı yaparak çıkar sağlaması, görevi kötüye kullanma suretiyle irtikâp suçunu meydana getirmektedir.” (Y.5.CD. 07.11.1984, 3260/4156).

⁵¹ TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2009...), s.746, ÜZÜLMEZ; (İrtikâp...), s.280.

⁵² TOROSLU; s.286.

⁵³ CENTEL / ZAFER / ÇAKMUT; (Kişilere Karşı İşlenen Suçlar...), s.347, TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2009...), s.746.

⁵⁴ ŞEN; s.465.

⁵⁵ Öğretide bir görüşe göre; nüfuzu kötüye kullanılmanın, genel olarak mevzuat hükümlerine aykırılıklar olarak değil sadece kanuna aykırılıklar şeklinde değerlendirilmesi gerekir. Bu kanunilik ilkesinin zedelenmemesi bakımından önemlidir. Görüş için bkz. ÖZEN; s.52.

⁵⁶ “... İrtikâp suçu bir görev suçu olması nedeniyle memurun görev ve yetki alanına giren bir işlemi yaparken veya o işlemi yapabilecek durumda iken çıkar sağlamasıdır. O nedenle icbar veya iknanın konusu memurun görevine girmiyor ise irtikâp suçundan söz edilemez”. (Y.5.CD. 30.10.2002, 7872/6911). Karar için bkz. YAŞAR / GÖKCAN / ARTUÇ; s.7055.

⁵⁷ ÖZBEK / KANBÜR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.955.

tün şartların bulunmasına rağmen işin yokuşa sürülerek yapılmaması, kamu görevinin gereğine aykırı davranılacağı hususunda mağdura beyanda bulunulması, idareye tanınan takdir yetkisini kullanacak olan kamu görevlisinin bunu aksi gerekmemesine rağmen mağdur lehine kullanmak istememesi, nüfuzun kötüye kullanılmasına örnek olarak verilebilir⁵⁸. Nitekim kanun koyucu da bu fikrimize paralel olarak 6352 sayılı kanun m.86/1'e getirdiği ek cümle ile "*kamu görevlisinin haksız tutum ve davranışları karşısında, kişinin haklı bir işinin gereği gibi, hiç veya en azından vaktinde görülmeyeceği endişesiyle, kendisini mecbur hissederek, kamu görevlisine veya yönlendireceği kişiye menfaat temin etmiş olması halinde, icbarın varlığını*" kabul etmiştir⁵⁹.

b) İcbar Etme

İcbar, doğrudan veya dolaylı olarak mağdurun iradesinin manevi baskı altında etkilenerek, isteği dışında çıkar sağlamaya zorlayıcı her türlü hareket olarak kabul edilebilir. TCK m.250'nin madde gerekçesinde; irtikâp suçundaki icbarın, yağma suçunun oluşumuna neden olan cebir veya tehdit boyutuna varmaması gerektiği belirtilmiştir⁶⁰. Gerekçedeki bu açıklama öğretilde, 765 sayılı TCK'de tehdit ve yağmanın unsuru olan cebirin farklı düzenlendiği, 5237 sayılı TCK m.106'da düzenlenen tehdit ile m.148'de düzenlenmiş olan yağma suçunun unsuru olan tehdidin aynı mahiyette olmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir⁶¹. İrtikâp suçu bakımından icbarın belirtilen yoğunlukta cebir ve tehdit boyutuna varmaması⁶² gerekmektedir. Bir başka deyişle tehdit ile irtikâp suçundaki icbar nitelik olarak özdeş değildirlir. Aksi durumda icbar suretiyle irtikâp suçu değil yağma suçu oluşacaktır⁶³. Sadece manevi cebri "*icbar*" olarak kabul eden Yargıtay'ın uygulaması da bu yöndedir⁶⁴.

⁵⁸ ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.955.

⁵⁹ Değişikliğe ilişkin madde gerekçesinde bu durumlarda "*kamu görevlisi bakımından rüşvet almaktan veya görevi kötüye kullanmaktan dolayı sorumluluk söz konusu olmayacağı, ancak icbar suretiyle irtikâp suçundan dolayı hakkında hüküm tesis edileceği, keza bu düzenlemeyle kamu görevlisine menfaat temin eden kişi hakkında bu eylemi dolayısıyla herhangi bir suçtan dolayı ceza hükmedilmeyeceği belirtilmiştir*".

⁶⁰ CENTEL / ZAFER / ÇAKMUT; (Kişilere Karşı İşlenen Suçlar...), s.347, ARTUK / GÖKÇEN / YENİDÜNYA; (12. Baskı...), s.833.

⁶¹ Yazarlara göre gerekçeye itibar etmeden maddi cebir olması halinde yağma suçunun, manevi cebir olması halinde ise icbar suretiyle irtikâp suçunun oluşacağı kabul edilmelidir. TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2009...), s.747 vd. Farklı görüş için bkz. YENİDÜNYA Ahmet Caner; 2004 Türk Ceza Kanunu'nun Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlara İlişkin Bölümü hakkında Bir Değerlendirme, in. Kazancı Hukuk, İşletme ve Maliye Bilimleri, Sayı 5, Ocak-2005, s.124.

⁶² "İrtikâp suçunun icbar unsurundan söz edebilmek için; mağdur açısından daha büyük bir zarardan kurtulmak amacıyla, memurun istemine boyun eğmesinin yeterli olduğu da gözetilerek..." (Y.5. CD. 19.03.2008, 35/2244) Karar için bkz. YAŞAR / GÖKCAN / ARTUÇ; s.7064.

⁶³ Aynı yönde bkz. CENTEL / ZAFER / ÇAKMUT; (Kişilere Karşı İşlenen Suçlar...), s.347, TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2012...), s.838-839, ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.956, EVİK; s.57.

⁶⁴ "Haklarında mahkûmiyet hükümleri kesinleşen emekli polis memuru sanık Ş.G. ve Adana Emniyet

Öğretide icbar, manevi nitelikte cebir olarak⁶⁵ kabul edilmektedir⁶⁶. Manevi nitelikteki cebir, mağdurun talep edilen yararı temin etmediği takdirde işinin yapılmayacağı veya gereksiz yere uzatılacağı endişesine kapılmasına neden olan davranışları kapsamaktadır⁶⁷. Kamu görevlisi, yapacak olduğu iş veya işlemi o an için yapamayacağını veya birey için uzun bir zaman dilimi sonunda yapabileceğini

*Müdürlüğü kadrosunda polis memuru olarak çalışan ancak olay tarihinde raporlu olması nedeniyle İstanbul'da bulunan sanık O.Y.'nin yanlarında arkadaşları sanık İ.K. olduğu halde Şirinoğlu Factoring isimli kuruluşun irtibat bürosunu işleten mağdure A.D.'nin 4. Levent'te bulunan işyerine, olay günü saat 12.00 sıralarında sivil vaziyette gittikleri, sanıklardan Ş.'nin kendisini komiser Faruk diğerlerinin ise Mali Şube Müdürlüğünde görevli polis olarak tanıtıp mağdur A.'yı sordukları, daha sonra sekreteri dışarı çıkartıp büroya ait resmi evrakı kontrol edeceklerini belirterek belgeleri karıştırmaya başladıkları, mağdurenin kendilerinden kimlik sorması üzerine sanık Ş.G.'nin emekli polis kimliğini çıkartıp hızlı bir şekilde gösterip cebine koyduğu diğer sanık O.'nun ise elinde telsiz olduğu halde bürodaki belgeleri karıştırdığı, çek kırdığı, naylon fatura düzenlediği, yasal çalışmadığı yolunda hakkında şikâyet bulunduğunu belirterek, "evrakın nerede, kestiğin faturaları çabuk görelim" diyerek mağdureyi sürekli sorgu altında tuttukları, kendisini Şahin olarak tanıtan sanık O.'nun "buna kelepçe vuralım, şubeye götürürelim" diye söylediği, diğerlerinin ise "boş ver burada bağlarız" diye söyledikleri, bu sırada sürekli olarak "rezil edeceklerini, bayram üstü mağdur olmamasını, alt katta bir şahsın kendisi gibi naylon fatura düzenlediğini, bu şahsı Şubeye götürceklerini, para vermemesi halinde kendisini de götürceklerini" söyledikleri, bu konuşmalar sırasında sanık Ş.'nin gömleğini düzeltir gibi yaparak montunu kaldırmak suretiyle belindeki silahını mağdureye göstermek suretiyle o ana kadarki söz ve davranışları ile mukavemetini kırıp iyice korkmasını sağladıkları, sanıklardan O.'nun çekmecedeki paraları aldığı ve hep birlikte dışarı çıktıkları sırada telsizle "tamam temiz çıktı" diye söylediği anlaşılmaktadır. Sanıkların işyerine gittikten sonra, sekreteri odadan çıkarttıkları mağdureye kendilerini mali şubede görevli komiser ve polis memurları olarak tanıtmak, kelepçe vurup emniyete götürceklerini, çevreye rezil edeceklerini, bayram öncesi mağdur edeceklerini söylemek, montlarının altındaki silahın gözükmesini sağlamak şeklinde gerçekleşen eylemleri korkutucu nitelikte olduğundan ve belli bir yoğunluğa erişerek tehdide dönüştüğünden somut olayda yağma suçu oluşmuştur..." (YCGK. 16.10.2001, 6-192/217). Karar için bkz. **MERAN Necati**; Yeni Türk Ceza Hukukunda Zimmet-Rüşvet İrtikâp ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, Seçkin Yayıncılık, Ankara-2008, s.196 vd.*

⁶⁵ Öğretide **EVİK**, madde gerekçesinde irtikâp suçunun maddi cebirle de işlenebileceği yönündeki açıklamayı haklı olarak eleştirmekte ve bunun irtikâp ile yağmanın farkını ortadan kaldıracığını belirtmektedir. Yazar bu nedenle irtikâpta sadece manevi cebirin kabul edilmesi gerektiği görüşündedir. Bkz. **EVİK**; s.58

⁶⁶ **TEZCAN / ERDEM / ÖNOK**; (2009...), s.748; **ARTUK / GÖKÇEN / YENİDÜNYA**; (8.Bası...), s.667, **ÖZBEK / KANBUR / BACAĞIZ / DOĞAN / TEPE**; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.956, **ÖZEN**; s.58.

⁶⁷ "Osmaniye Devlet Hastanesi genel cerrahi uzmanı olan sanığın, bağırsak düğümlemesi teşhisiyle yatırılıp ameliyat edilmesi gereken müştekinden bıçak parası diyerek 750.000 lira istediği, bu parayı getirmede ameliyatı yapmayacağını ve taburcu edeceğini söylediği, bunun üzerine müştekinin damadı tarafından getirilen 750.000 lira parayı hastanedeki muayene odasında alıp masa çekmesine koyduktan sonra yapılan operasyonla polisler tarafından yakalandığı anlaşılmış, oluş mahkemece de bu şekilde kabul edilmiş olmasına göre, sanığın müştekinin ameliyatını geciktirmek ve kendisine para verilmediği takdirde ameliyatı yapmayacağını söylemek ve bu şekilde görevini kötüye kullanmak suretiyle onu baskı ve tehdit altında tutarak kendisine para vermeye icbar ettiği nazara alındığında, eylemi cebri irtikâptır" (Y.5.CD. 26.05.1993, 1975/2319). Karar için bkz. **HAKERİ Hakan**; Tıp Hukuku, 5. Baskı, Seçkin-Hukuk, Ankara-Mayıs-2012, s.797.

belirtmesi ve bunun üzerine çözüm yolu olarak kendisine yarar sağlanmasını şart koşması halinde icbar suretiyle irtikâp suçu meydana gelmektedir. Burada kamu görevlisinin iş veya işlemi yapmayacağı veya geciktireceği yönündeki beyanı icbar olarak nitelendirilmektedir. Bu noktada mağdura yapılan baskının icbar boyutuna ulaşıp ulaşmadığı, iş veya işlemin yapıldığı idarenin mevzuatı, işleyiş düzeni, yapılacak iş veya işlemin özelliği ve olağan hayat tecrübeleri göz önünde bulundurularak tespit edilecektir. Bu bakımdan mağdurun ürkek yapısı nedeniyle objektif olarak icbar boyutuna varmayan hareketleri sanki o yoğunluktaymiş gibi algılaması fiilin icbar niteliğinde görülmesini gerektirmeyecektir⁶⁸.

Belli bir yararın sağlanması konusunda kamu görevlisi tarafından yapılan icbarın, yarar sağlama yönünde karar alması neticesi bakımından mağdurun iradesi üzerinde etki oluşturacak derecede elverişli olması gereklidir⁶⁹. Acaba zorlamanın belli bir yoğunluğa ulaşmakla birlikte icbar boyutuna ulaşmaması, mağduru üzerinde aşırı ciddi bir etki doğurmamakla birlikte yine de etkilenmiş olması veya buna zorlanan kişinin bu zorlamadan belli ölçüde kurtulma imkânının bulunulması halinde hangi suç tipinin oluşacağı hususunda 765 sayılı TCK döneminde öğretilerde bu hallerde rüşvet suçunun oluşacağını ileri sürülmekteydi⁷⁰. Uygulamada ise Yargıtay rüşvet suçu ile irtikâp suçunu birbirinde ayırmak için yarar sağlayan kişinin “meşru zeminde” olup olmadığına bakarak suç tipini belirleme yoluna gitmekteydi⁷¹. Buna göre yarar sağlayan kişi eğer meşru zeminde ise oluşan suç irtikâp⁷², gayri meşru

⁶⁸ **ÖZBEK / KANBUR / BACAĞIZ / DOĞAN / TEPE**; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.956-957. Öğretilerde bir görüşe göre ise; irtikâp fiilinden maruz kalan kişinin yapılacak iş nedeniyle yasal bir çıkarı yoksa böyle bir çıkardan yoksun kalması da düşünülemez olduğundan bu gibi hallerde icbar suretiyle irtikâp suçundan söz edilemez. Bkz. **ÇETİN EROL**; Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Hukukunda ve Özel Yasalarda Memur Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanma Usulü ve Memur Suçları, 2. Bası, Ankara–2003, s.841.

⁶⁹ Aynı yönde bkz. **ÖZEN**; s.60, **EVİK**; s.57.

⁷⁰ **ÖZGENÇ**; (Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar...), s.169.

⁷¹ Yargıtay’ın meşru zeminde bulunma kistasına göre kararlarını oluşturması hakkında eleştiriler için bkz. **ARTUK / GÖKÇEN / YENİDÜNYA**; (12. Baskı...), s.832, **ÜZÜLMEZ**; (İrtikâp...), s.287 vd.

⁷² “Müştekinin zorunlu olan ameliyatını geciktirmek ve para verilmediğinde ameliyatı yapmayacağını söylemek suretiyle baskı ve tehdit altında tutarak para vermeye zorlama fiilinin 209/1. maddede ki cebri irtikâbı oluşturacağı..” (Y. 5. CD. 26.05.1993, 1975/2319). Karar için bkz. **GÖKCAN HASAN TAHSİN**; Görevi Kötüye Kullanma, Zimmet, Banka Zimmeti, İrtikâp, Rüşvet Suçları ve Kamu İdaresine Karşı İşlenen Suçlar, Ankara–2008, s.526. 5237 sayılı TCK’nin kabul edilip henüz yürürlüğe girmediği dönemlerde Yargıtay uygulamasına paralel olarak öğretilerde de; mağdurun haklı bir işini yaptırmak amacıyla menfaat temin etmeye zorlanmasının rüşvet suçunu değil icbar suretiyle irtikâp suçunu oluşturduğu belirtilmekteydi. Bkz. **ŞAHİN CUMHUR**; Rüşvet Suçu, in. Adalet Bakanlığı ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından düzenlenen Ekonomik Suç ve Ceza Sempozyumu, 30 Nisan – 1 Mayıs 2005, TOBB Yayın No:2005-25, Ankara-Ekim-2005, s.69.

zeminde ise oluşan suç ruşvet⁷³ veya görevi kötüye kullanma suçu⁷⁴ olarak kabul edilmektedir⁷⁵.

5237 sayılı TCK bakımından ise kamu görevlisi nüfuzunu kötüye kullanmak suretiyle, bir kimseyi kendisine veya başkasına yarar sağlamaya veya yarar sağlanması konusunda vaatte bulunmaya elverişli bir icbar ile zorluyorsa irtikâp suçu olacaktır. Eğer mağdur elverişli icbara rağmen etkilenmez ise icbar suretiyle irtikâp suçuna teşebbüs söz konusu olacaktır. İcbarın elverişli, ciddi, yoğun nitelikte olmasına rağmen, bu fiillere muhatap olan kişinin kamu görevlisine yarar sağlaması veya yarar sağlama konusunda vaatte bulunması halinde ise öğretide somut olayın özelliklerine göre ruşvet suçu⁷⁶ veya görevi kötüye kullanma suçunun ortaya çıkabileceği kabul edilmektedir⁷⁷. Kanaatimizce öğretideki bu tartışmalar ve Yargıtay'ın özellikle 765 sayılı TCK döneminde verdiği farklı kararlar artık önem arz etmemektedir. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz üzere 6352 sayılı kanun m.86 ile getirilen

⁷³ “Tapu sicil müdürü olan sanığın, damadı adına vekâleten almak istediği gayrimenkulün satış işlemi için 26.02.1997 tarihinde kendisine başvuran müştekiye işlem için 30.04.1997 tarihine gün vermek istediği, müştekinin satıcının yaşlı olduğunu ve tekrar buraya gelmesinin zor olacağını söyleyip bir an önce bu işin yapılmasını ısrarla istemesi üzerine sanığın da “bak kardeşim dairenin bazı eksikliklerini yaptırık, bazı noksanlıklarımız var, 5.000.000 verersen tapu işlerini öncelikle bu gün hallederim” dediği, müştekinin de bu teklifi kabul ettiği ve paranın aynı gün öğleden sonra verilmesini müteakip yapılan operasyonla ele geçirildiği anlaşılmış, oluş mahkemeye de benzer biçimde kabul edilmiş olmasına göre, tehdit edici ve icbar oluşturan herhangi bir söz ve davranışı olmayan ve henüz memuriyetine ait vazifesini suiistimal etmeyen sanığın işlem için gün tespiti sırasında müştekiden 5.000.000 lira para istemesi ve bu teklifin müşteki tarafından hemen kabul edilmiş olması nazara alındığında karşılıklı rızaya dayanan bir anlaşmayı içeren bu eylemi yapmaya mecbur olduğu şeyi yapmak için ruşvet alma niteliğinde bulunduğu halde yanlış nitelendirilmesi sonucu cebri irtikâp olarak kabulüyle yazılı şekilde hüküm kurulması,” (Y.5.CD. 30.09.1998, 2335/3445). Karar için bkz. YAŞAR; s.468.

⁷⁴ “Maddede yer alan cebir, manevi cebirdir. Manevi icbarın belirli bir şiddete ulaşması, ciddi olması, mağduru, baskısının etkisinden kolaylıkla kurtulma olanağının bulunmaması gereklidir. Sanığın istediklerinin yasa dışı olduğu mağdur tarafından bilinmekte, ancak zorlama nedeniyle faile çıkar sağlanmaktadır. Olayımızda sanık, iki istihkak için elli bin liradan yüz bin lira istemiş, verilmediği takdirde istihkakını hemen alamayacağını Cuma günü, yani iki gün sonra gelmesini, daha sonra ise parayı temin ederek saat 14.00 de gelmesini şikâyetçiye söylemiştir. Şikâyetçinin ikinci gelişinde ise “**gönlünden ne koparsa ver**” demiştir. Paranın hiç ödenmeyeceği veya uzun süre ödemenin geciktirilerek sürüncemede bırakılacağı veya haksız bir muameleye maruz kalacağı şeklinde belirli bir şiddete ulaşmış manevi cebrin etkisiyle ve hakkını elde etmek zorunluluğu karşısında haksız olarak istediği bilinen paranın sanığa verildiğinden söz edilemez. İcbar, belirli bir boyuta ulaşıp muhatap olan şikâyetçiyi etkilememiştir. Ağır bir zarara uğramadığı düşüncesiyle ve gururun incindiğinden bahisle aynı gün şikâyette bulunulmuştur. Sanığın “**gönlünden ne koparsa ver**” demesi de, manevi cebrin belli bir şiddete ulaşmadığının göstergesidir. Şikâyetçi, ne verersen ver demesi üzerine kendiliğinden elli bin lira vermiştir. Açıklanan hususlar göz önünde tutulduğunda, yasa ve nizamla aykırı şekilde görev yaptığı anlaşılın sanığın eyleminin görevi kötüye kullanma suçunu oluşturduğunun kabulünde zorunluluk bulunmaktadır” (YCGK. 06.11.1989, 5–265/355). Karar için bkz. YKD. Mart, 1990, 436.

⁷⁵ Bkz. ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.957.

⁷⁶ Bu hususta bkz. ÜZÜLMEZ; (İrtikâp...), s.287.

⁷⁷ Her iki durum hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ÖZEN; s.62 vd.

değişiklik ile bu gibi hallerde de kanun koyucu bir “*İcbar Karinesi*” getirmek suretiyle icbarın varlığını ve fiilin icbar suretiyle irtikâp suçunu oluşturacağını kabul etmiştir⁷⁸.

İcbar niteliğindeki hareketler açıkça gerçekleştirilebileceği gibi, zımnî (örtülü) olarak da gerçekleştirilebilir⁷⁹. Kamu görevlisi, icbar niteliğindeki hareketleri açık bir şekilde sergilememekle beraber diğer bazı hareketleriyle mağdurun korkmasına ve bu yüzden de kendisine yarar sağlamasına veya bu yönde vaatte bulunmasına neden olmuşsa icbar suretiyle irtikâp suçu olduğu kabul edilecektir⁸⁰.

C) GÖREVİN SAĞLADIĞI GÜVENİ KÖTÜYE KULLANMAK SURETİYLE GERÇEKLEŞTİRİLEN HİLELİ DAVRANIŞLARLA İKNA ETME

a) Görevin Sağladığı Güveni Kötüye Kullanmak

Kamu idaresinin temsilcisi olan kamu görevlisi görevini yerine getirirken kanunlara ve diğer mevzuata uygun davranmak yükümlülüğü altındadır. Bu yükümlülüğe ve görevin gereklerine aykırı olarak kamu görevlilerinin davranış sergilemeleri ve hukukun belirlediği sınırların dışına çıkmaları öğretide “*kötüye kullanma*” olarak tanımlanmaktadır⁸¹. Bireyler, muhatap oldukları kamu görevlilerinin görevleriyle ilgili olarak yapacakları her türlü iş ve işlemlerin kanunlara uygun olacağı, kamu görevlilerinin sahip oldukları yetki ve olanakları kanuna uygun kullanacakları inancı ve beklentisi içerisindedirler. Kamu görevlisi karşısına gelen bireyin içinde bulunduğu bu inanç ve güvenden faydalanarak, bireyin iradesini çeşitli hileli davranışlarla yanıltıp, yarar sağlaması halinde ikna suretiyle irtikâp suçunu işlemiş olacaktır. Öğretide bir görüşe göre; burada kamu görevlisi, kamunun mali menfaatlerini ihlal etmesi nedeniyle değil, bireyler tarafından kamu idaresine duyulan güvenin sarsılması nedeniyle cezalandırılmaktadır⁸². Kanaatimizce burada kamu görevlisinin sahip olduğu kişisel güven değil, kamu görevlisinin görevinin sağladığı güven önemlidir. Kamu görevlisine duyulan güven göreviyle bağlantılı olmalıdır⁸³.

⁷⁸ Aynı yönde bkz. ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.958. Öğretide; kişinin, kamu görevlisinin tutum ve davranışları karşısında haklı işinin hiç ya da süresinde yapılmayacağı endişesi ile kamu görevlisine haksız bir menfaat temin etmiş olması halinde icbaren irtikâp suçunun oluşacağı, ancak bu endişe ve mecburiyet hissi içerisinde henüz menfaati temin etmeden sadece vaat etmiş olması halinde icbaren irtikâp suçunun teşebbüs aşamasında kalacağı da ileri sürülmektedir. Bkz. ŞEN; s.460–461.

⁷⁹ ÖNDER; s.144, ÖZEN; s.65–66.

⁸⁰ Aynı yönde bkz. ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (8.Bast...), s.668, ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.958.

⁸¹ ÖZEN; s.48–49.

⁸² ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (8.Bast...), s.670.

⁸³ Benzer yönde bkz. ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.959.

b) Hileli Davranışlarla İkna Etmek

765 sayılı TCK'de kamu görevlisinin, bireyi nasıl ikna edeceği açık şekilde belirlenmemişken, TCK m.250/2'de bireyin ikna olmasına yönelik kamu görevlisinin gerçekleştireceği araç "*hileli davranışlarla*" denilmek suretiyle açık bir şekilde düzenlenmiştir⁸⁴. Kamu görevlisi hile niteliğindeki davranışı, görevinin sağladığı güveni kötüye kullanmak suretiyle gerçekleştirmelidir⁸⁵. Eğer, hile niteliğindeki davranış kişisel duyulan güvenin suiistimal edilmesi şeklinde gerçekleşmişse irtikâp değil dolandırıcılık suçu oluşacaktır⁸⁶.

İkna, kamu görevlisinin görevinin sağladığı güveni kötüye kullanarak, hile niteliğindeki davranışlarla bireyi, sağlamak veya vaat etmek zorunda olmadığı yarar, sağlamak veya vaat etmek zorunda olduğuna inandırmasıdır⁸⁷. Burada mağdur gerçekte sağladığı veya vaat ettiği yararın sağlanmayacağını veya vaat olunmayacağını bilmemektedir⁸⁸. Yargıtay da aynı yönde karar vermektedir⁸⁹. İcbar ve iknanın farkı bakımından icbar suretiyle irtikâpta mağdur kamu görevlisine veya bir başkasına sağladığı veya vaat ettiği yararın kendisinden hukuka aykırı bir şekilde temin edildiği bilincidir. Fakat ikna suretiyle irtikâpta hileli davranışın etkisi sonucu iradesi sakatlanan mağdur sağladığı veya vaat ettiği yararın hukuka uygun olduğunu sanmaktadır⁹⁰.

İkna suretiyle irtikâp suçu bakımından hilenin elverişli yani mağduru aldatabilecek nitelikte olması gerekmektedir. Kamu görevlisinin tavsiye niteliğindeki sözleri hile olarak değerlendirilemez⁹¹. Hilenin elverişli olup olmadığı her somut olayda hâkim tarafından belirlenecektir. Kamu görevlisinin yapmış olduğu hileli hareketler elverişli olmasına rağmen mağdur aldanmamış ise ikna suretiyle irtikâp suçuna teşebbüs söz konusu olacaktır. İknaya yönelik hileli hareketler sözlü, yazılı

⁸⁴ ÜZÜLMEZ; (*İrtikâp...*), s.289.

⁸⁵ ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (12. Baskı...), s.836.

⁸⁶ ÖZGENÇ; (*Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar...*), s.183.

⁸⁷ ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (8.Bası...), s.670, ÖZEN; s.100.

⁸⁸ ÖZEN; s.101. Yazara göre özel kişi sağladığı yararın haksız olduğunu biliyorsa ikna suretiyle irtikâp suçu değil rüşvet suçu oluşur. Bkz. ÖZEN; s.101.

⁸⁹ "...İkna suretiyle irtikâp (yiyicilik) suçu, memurun memuriyet sıfatını veya görevini kötüye kullanarak, bir kimseyi kendisine veya başkalarına haksız olarak para vermeye ya da sair menfaatler sağlamaya veya vaadine ikna ederek çıkar sağlaması ile oluşmaktadır. Mağdur, memura sağladığı çıkarın yasal olduğunu zannetmektedir. Yasa dışı çıkar sağladığını bilmemektedir. Memur, yalan beyanıyla mağduru kandırmaktadır. Mağdur, yaptığı ödemenin yasa ve yönetmelikler gereğince yapılması gerektiğine inanmakta, failin iknası ile bireyin rızası fesada uğramaktadır. İkna, bireye ödemeye mecbur olmadığı bir parayı ödemek zorunda olduğunu bildirmemektedir..." (YCGK. 17.12.1996, 5-269/286). Karar için bkz. YKD Nisan, 1997, 590 vd.

⁹⁰ ÖZBEK / KANBUR / BACAĞIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.959-960.

⁹¹ ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (12. Baskı...), s.837; TOROSLU Nevzat; Ceza Hukuku Özel Kısım, Ankara-Ekim-2005, s.286, ÜZÜLMEZ; (*İrtikâp...*), s.290.

veya hem sözlü hem de yazılı şekilde olabilir⁹². İknaya yönelik hileli hareketin icrai nitelikte olması gerekir⁹³. Kamu görevlisinin mağdura karşı icrai nitelikte bir hile kullanmadan sadece suskun kalarak ikna suretiyle irtikâp fiilini işlemesi mümkün değildir. Susmanın da karşı taraf üzerinde aldatici özelliği kabul edilse bile bu husus ayrı bir fıkırdaki özel olarak düzenlendiği için ikna suretiyle irtikâp kapsamında değerlendirilemeyecek hatadan faydalanmak şeklinde irtikâp olarak kabul edilecektir. Nitekim madde gerekçesinde de örnek olarak verildiği üzere eğer kamu görevlisi mağdurun düşmüş olduğu hatadan faydalanarak yarar elde etmiş ise hatadan yararlanmak suretiyle irtikâp söz konusu olacaktır⁹⁴.

D) GÖREVİN SAĞLADIĞI GÜVENİ KÖTÜYE KULLANMAK SURETİYLE HATADAN YARARLANMA

a) Görevin Sağladığı Güveni Kötüye Kullanmak

Görevin sağladığı güveni kötüye kullanma konusunda yukarıda ikna suretiyle irtikâp kısmında yaptığımız açıklamalara bakılmalıdır.

b) Hatadan Yararlanmak

5237 sayılı TCK m.250'de hatadan yararlanmak suretiyle irtikâp, ikna suretiyle irtikâba bağlantılı şekilde düzenlenmiştir. Nitekim madde gerekçesinde de, hatadan yararlanmak suretiyle irtikâbın, ikna suretiyle irtikâbın işleniş şekli olduğu belirtilmiştir⁹⁵. Hatadan yararlanmak suretiyle irtikâpta kamu görevlisinin, görevinin sağladığı güveni kötüye kullanarak mağdurda mevcut olan ve kendi icrai hareketlerinden kaynaklanmayan yanılığdan haksız çıkar sağlamak için faydalanması söz konusudur⁹⁶. Kamu görevlisinin hatadan yararlanmak suretiyle irtikâp suçu bakımından ihmali nitelikte hareketinin varlığı gerekmektedir. Kamu görevlisinin mağdurun hataya düşmesi konusunda herhangi bir etkin davranışı bulunmamaktadır. Mağdur, tamamen kendinden kaynaklanan çeşitli nedenlerle hataya düşmekte-

⁹² ÖZEN; s.102. "Sulh ceza mahkemesi zabıt kâtibi olan sanığım, görev yaptığı mahkemede sanık olarak yargılanan ve haklarında mahkûmiyet hükmü kurulan bir kısım şikâyetçileri, kolluk vasıtasıyla veya telefonla çağırarak kararın tebliği için pul parası aldığı hükmolunan ceza tecil olunduğu halde cezanın ertelenmesinden bahsetmeyerek "kararı ya temyiz edersen ya da cezayı ödersin" diyerek, temyiz edenlerden temyiz posta masrafını, temyiz etmeyeceğini söyleyenlerden ise para cezasını tahsil ettiği, haklarında dava devam eden bir kısım şikâyetçilerden ise keşif yapılacağını söyleyip keşif masrafı adı altında para aldığı halde keşif giderlerinin suçüstü ödeneğinden harcadığı, bazı şikâyetçilerden aldığı keşif masrafına karşılık daha az miktarda tahsilât makbuzu düzenleyerek, aradaki farkı mal edindiği, bir kısım şikâyetçilere para aldığını bildiren kâğıt parçaları verdiği olayda özel daire ile yerel mahkeme arasında oluş ve sübutta bir uyumsuzluk bulunmamaktadır..." (YCGK. 17.12.1996, 5-269/286). Karar için bkz. YKD Nisan 1997, 590 vd.)

⁹³ ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (8.Bası...), s.672.

⁹⁴ ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.960.

⁹⁵ ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (8.Bası...), s. 673.

⁹⁶ ERMAN / ÖZEK; s.78.

dir⁹⁷. Mağdur, kamu görevlisinin karşısına geldiğinde zaten hata içindedir. Mağdur, ödememesi gereken bir parayı ödeyeceği, gerçekte ödemesi gerekenden fazla ödeyeceği veya ödeme kabul etmeye elverişli olmayan kamu görevlisinin ödeme kabul etmeye elverişli olduğu bilinciyle hareket etmektedir. Mağdur, gerçeğin farkında değildir, iradesi gerçeğe çatışmaktadır⁹⁸.

Suç politikası gereği, kanun koyucu ihmali nitelikte olan hata suretiyle irtikâp suçunun cezasını, ikna suretiyle irtikâp suçunun cezasına göre daha az olarak belirlemiştir. Burada kamu görevlisi, hata suretiyle irtikâpta mağdurun hataya düştüğünü bilmekte fakat mağduru uyarmayarak, mağdurun hatasından yararlanmaktadır. Kamu görevlisinin hareketi icrai nitelik kazanması halinde suçun şekli değişmektedir. Kamu görevlisi, mağdurun içine düşmüş olduğu hatadan yararlanarak bir takım yararları elde edeceği sırada mağdurun durumu fark etmesi ve bunun üzerine kamu görevlisinin de mağdurun hatasından çıkmasını engelleyecek hareketler sergilemesi halinde, kamu görevlisinin somut olarak yaptığı hareketlerin niteliğine göre ikna veya icbar suretiyle irtikâp suçu oluşabilecektir.

Burada hatanın mağdur tarafından yapılacak ödemeler bakımından varlığı gerekir. Kamu görevlisi tarafından mağdura yapılacak ödemenin daha az yapılması ve bu durumun mağdur tarafından fark edilmemesi ve failin bu hatadan yararlanması halinde *kanaatimizce* hatadan yararlanmak suretiyle irtikâp suçu değil zimmet suçu oluşacaktır. Çünkü aradaki fark (*henüz mağdura teslim edilmeyen kısım*) aslında kamu görevlisine görevi nedeniyle teslim edilmiştir (*henüz kamu görevlisinin elinde bulunmaktadır*) ve bu fark üzerinde yapılan hareketler zimmet suçunu ortaya çıkarmaktadır. Hata baştan beri mağdurda değil, eksik ödeme yapıldığının fark edilmemesi suretiyle sonradan mağdurda ortaya çıkmaktadır. Üstelik hatanın ortaya çıkışı failin hareketinden kaynaklanmaktadır.

E) YARAR SAĞLANMASI

Suçun konusu olarak yarar kavramı yukarıda açıklanmıştı. Sağlama, kavramı failen bir yararın elde edilmesini ifade etmekte ve verme kavramından daha geniş

⁹⁷ “Suçun oluşumu için memurun kanunen alınmaması lazım gelen bir şeyi diğerinin hatasından istifade ederek almış bulunması ve hatanın memurun değil ferdin kendisinden gelmiş olması gerekmektedir. Olayda ise soruşturma yapmak üzere kaymakamlığa görevlendirilmiş olan sanığın harcırah 60 lira olduğu halde bunun 120 lira olduğunu ısrar ve muhtarı bu hususta ikna edip altmışar liralık iki adet aynı tarihli senet vermek suretiyle mezkûr parayı aldığı, ancak bir süre sonra köy muhtarının harcırahın altmış lira olarak tahakkuk ettirildiğini görüp sanığın 60 lira fazla para aldığını anlayarak şikâyetle bulunduğu ve bu surette haksız para alınması muhtarın hatasından değil, sanık memurun failinden (iknasından) ileri geldiği anlaşılmasına göre, fiili hatadan istifade suretiyle irtikâp olarak nitelendirip bu yönde karar vermek bozmayı gerektirmiştir” (Y. 5. CD. 24.04.1974, 1046/819). AKÇİN İhsan; Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara–2007, s.155.

⁹⁸ ÖZBEK / KANBUR / BACAĞSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.961, ÖZEN; s.103.

anlam içermektedir. Sağlama, mağdurdan para veya mal alınmasından başka, bir hizmet yahut iş yapılmasını temin etmeyi de kapsamaktadır. Mağdurun, yarar sağlaması söz konusu olabilmesi için, yararın kamu görevlisinin veya üçüncü kişinin malvarlığına intikal ettirilmesi, kamu görevlisi veya üçüncü kişinin suç konusu olan yarar üzerinde tasarruf yetkisini elde etmiş olması gerekir⁹⁹. Suç konusu yararın kamu görevlisi veya üçüncü kişiye intikali için mülkiyetin nakli konusunda kanunda öngörülen usullerin yerine getirilmesi gerekmez¹⁰⁰. İrtikâp suçu bakımından yarar mağdur tarafından sağlanmalıdır. Kamu görevlisi kendi zilyetliğinde bulunan yarar kavramı içinde yer alan şeyi karşı tarafa vermemesi irtikâp suçunu değil, zimmet suçunu oluşturacaktır¹⁰¹.

F) YARAR SAĞLANMASI YÖNÜNDE VAATTE BULUNULMASI

Yukarıda icbar suretiyle irtikâp suçu çerçevesinde açıkladığımız yarar ve vaat kavramları ikna suretiyle irtikâp suçu bakımından da geçerlidir¹⁰². Vaatte bulunulması, mağdur tarafından kamu görevlisine belirli bir konuda yarar sağlama taahhüdünde bulunulması, söz verilmesi anlamına gelmektedir. Kamu görevlisi fiilen yararı elde etmediği halde mağdurun yapacağı vaat açıklaması ile irtikâp suçu tamamlanmış olacaktır. Mağdur vaadini yerine getirmese dahi suç teşebbüs aşamasında kalmamakta, tamamlanmış sayılmaktadır. Vaat belirli bir şekle bağlı değildir, yazılı olabileceği gibi sözlü olarak da gerçekleşebilir¹⁰³.

765 sayılı TCK döneminde hatadan yararlanmak suretiyle irtikâp bakımından sadece “*bir şeyin alınması*” kabul edilmişti¹⁰⁴. Ancak 765 sayılı TCK m.209/3’te düzenlenmiş olan hatadan yararlanma suretiyle irtikâp 209/2’de düzenlenen ikna suretiyle irtikâptan ayrı bir hüküm olması nedeniyle bu görüş ileri sürülmekteydi. Oysa 5237 sayılı TCK m.250/3’te hatadan yararlanma suretiyle irtikâp bakımından m.250/3’teki ikna suretiyle irtikâba yapılan atıf hem yarar sağlanmasına ve hem de yarar vaadine yönelik olup kanaatimizce 765 sayılı TCK m.209 hükmünün aksine her iki durumu da kapsamaktadır.

⁹⁹ ÖZGENÇ; (*Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar...*), s.171; ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.962, ERMAN / ÖZEK; s.120.

¹⁰⁰ TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2009...), s.752, ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.962.

¹⁰¹ Aynı yönde bkz. TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2012...), s.846, ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.962. Aksi yönde görüş için bkz. SOYASLAN; 661.

¹⁰² ÖZEN; s.107.

¹⁰³ ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (8.Bası...), s.664, ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.962.

¹⁰⁴ ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.962, TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2009...), s.752.

III. SUÇUN HUKUKA AYKIRILIK UNSURU

İrtikâp suçunda hukuka uygunluk sebeplerinin uygulanması mümkün gözükmemektedir. Bu fiiller meşru savunma halinde gerçekleşmeye müsait değildir. Kamu görevlisinin irtikâp fiillerini uygulama yolunda asla bir hakkı olamaz. Hukuk düzeninin böyle bir hakkı kamu görevlisine tanımış olması mümkün değildir. Aynı şekilde kamu görevlisinin irtikâp fiilleri niteliğindeki hareketleri bir kanun hükmünün yerine getirilmesi şeklinde de ortaya çıkamaz. Son olarak ilgilinin rızası hukuka uygunluk nedeni de bu suçta uygulama alanı bulamayacaktır.

Suçun mağduru olarak kabul ettiğimiz kişinin irtikâp fiillerine rıza göstermesi bu fiilleri hukuka uygun hale getirmeyecektir¹⁰⁵. Suçun mağduru olmasına rağmen kişi üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği bir hakka sahip değildir. Çünkü hem burada kamu idaresinin düzgün işleyişi ve insanların kamu idaresine olan güveni korunduğu, hem de rızanın varlığı halinde aslında karşılıklı bir anlaşma hali ortaya çıkıp fiilin tipi değişeceği için yine fiil hukuka uygun hale gelmeyecektir¹⁰⁶.

IV. SUÇUN MANEVİ UNSURU

İrtikâp suçu ancak kasten işlenebilen bir suçtur. Bu suç taksirle işlenemez. Suçun oluşması için genel kast yeterlidir ayrıca özel kast aranmaz. Nitekim öğretilerde suçun manevi unsurunun gerçekleşmesi için failin kazanç elde etmek gibi bir maksadının bulunmasının gerek olmadığı haklı olarak ileri sürülmüştür¹⁰⁷. Genel kast; doğrudan ve olası kast şekillerinde ortaya çıkabilecektir. *Kanaatimizce* irtikâp suçu hem doğrudan hem de olası kastla işlenebilecektir¹⁰⁸. Fail olası kast¹⁰⁹ durumunda suçun unsurlarının somut olayda gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen, hareketi gerçekleştirmekte ve ortaya çıkacak neticeyi kabullenmektedir.

Failin irtikâp suçu bakımından kendisine veya başkasına bir yararın sağladığını veya vaatle bulunulduğunu bilmesi ve istemesi gerekmektedir¹¹⁰. Özgü suç niteliğinde olan irtikâp suçu bakımından failin, kendisinin kamu görevlisi olduğu bilinciyle hareket etmesi gerekir. Fail, icbar suretiyle irtikâp bakımından görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullandığını; ikna ve hatadan yararlanmak suretiyle irtikâp bakımından ise görevinin sağladığı güveni kötüye kullandığını bilmeli ve istemelidir¹¹¹.

¹⁰⁵ Bu durumda irtikâpa maruz kalan kişinin rızasının icbarı ortadan kaldırması nedeniyle fiilin tipikliğini ortadan kaldıracığı, bu nedenle hukuka uygunluk nedeni oluşturmayacağı yönündeki görüş için bkz. **ÖZEN**; s.88.

¹⁰⁶ Nitekim icbar veya ikna mağduru serbest iradesi sonucu ortaya çıkmakta ise artık karşılıklı anlaşma olarak kabul edilmelidir ve bu halde irtikâp suçundan değil rüşvet suçundan bahsedilebilir. Aynı yönde görüş için bkz. **ÖZEN**; s.88, 108.

¹⁰⁷ **EREM Faruk**; İrtikâp, Adalet Dergisi, 1958, s.526, **ERMAN / ÖZEK**; s.83.

¹⁰⁸ **ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA**; (12. Baskı...), s.841, Aynı yönde bkz. **ÖZEN**; s.88, 108.

¹⁰⁹ **TCK m.21/2 hükmüne göre**; “Kişinin, suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen, fiili işlemi halinde olası kast vardır.”

¹¹⁰ **TEZCAN / ERDEM / ÖNOK**; (2012...), s.848.

¹¹¹ **ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE**; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.963.

5237 sayılı TCK düzenlemesinde, 765 sayılı TCK hükmünden farklı olarak suçun kanuni tanımında “*haksız olarak*” ifadesine yer verilmemiştir. Önceki dönemde failin sağladığı yararın haksız bir yarar olduğunun ayrıca bilincinde olması aranırken¹¹², 5237 sayılı TCK hükmü bakımından böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır. Eski dönemde failin gerçekleştirdiği hareket sonucu elde ettiği yararın hukuka aykırı olduğunu bilmemesi, irtikâp suçuna ilişkin kastın bulunmadığı şeklinde yorumlanmaktaydı. Bu durumda somut olayın özelliklerine göre irtikâp suçunun değil, duruma göre ihkak-ı hak veya görevi kötüye kullanma suçunun oluşacağı kabul edilmekteydi¹¹³. 5237 sayılı TCK düzenlemesi bakımından yarar sağlamaya yönelik kastın varlığı icbar, ikna ve hatadan yararlanma suretiyle irtikâp suçu bakımından yeterli görülmelidir¹¹⁴.

V. TEŞEBBÜS

İrtikâp suçu bakımından teşebbüs değerlendirilecek olunursa; icbar ve ikna suretiyle irtikâp suçuna teşebbüs mümkündür¹¹⁵. Yargıtay da suça teşebbüsün mümkün olduğu yönünde kararlar vermektedir¹¹⁶.

¹¹² ÖZGENÇ; (*Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar...*), s.174 vd.

¹¹³ BAKICI; s.185, ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (*12. Baskı...*), s.841.

¹¹⁴ ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (*Özel Hükümler – 4. Baskı...*), s.963-964, TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (*2009...*), s.753.

¹¹⁵ TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (*2009...*), s.753, ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (*12. Baskı...*), s.843, ÜZÜLMEZ; (*İrtikâp...*), s.292; SOYASLAN; s.661, ÖZGENÇ; (*Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar...*), s.175, ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (*Özel Hükümler – 4. Baskı...*), s.964, ERMAN / ÖZEK; s.82, TURABİ Selami; *İrtikâp Suçları*, Ankara–2009, s.113. Öğretide, icbar suretiyle irtikâp suçunun şekli suç olmakla birlikte hareketlerin aşamalara bölünebilmesi mümkünse bu durumda teşebbüse müsait olacağı, ikna suretiyle irtikâp suçunda ise hareketin neticeden ayrılabilir olması nedeniyle teşebbüsün mümkün olacağı ileri sürülmektedir. Bu hususta bkz. ÖZEN; s.92, 110.

¹¹⁶ Yargıtay’a göre, “*Tedaş Derik İşletme Şefliğinde görevli sanığın kasap olan müstekinin iş yerine giderek denetim yaptığı, elektrik gücünün olması gerekenden az olduğunu, bunun yükseltilmesi için 70.000.000 lira vermesi gerektiğini ve aksi takdirde elektriğinin kesileceğini belirtmek suretiyle cebri irtikâp suçunu işlediği iddia ve kabul edilmiş ise de; sanığın talebi karşısında müstekinin henüz para vermeden ve açıkça bir çıkar sağlama vaadinde bulunmadan durumdan şüphelenip konuyu C. Savcılığına intikal ettirdiği, aldığı talimat üzerine suçun tespiti amacıyla paranın verilmesinden sonra sanığın yakalandığının tüm dosya içeriğinden ve müşteki beyanlarından anlaşılmasına göre, olayda sanığın belli yoğunluğu ve icbar boyutuna varan söz ve davranışı bulunmadığından cebri irtikâp suçunun unsurlarının oluşmadığı, bilirkişi raporunda ek güç tesisi ve dolayısıyla ek tesise iştirak bedeli ve teminat ödemenin gerekmediği savunmada ileri sürüldüğü gibi bağlı gücün yükseltilmesinin gerekmesi halinde dahi Mardin Elektrik Dağıtım Müessesinin yazılarına nazaran ödenmesi gereken paranın istenenenden az olduğu, sanığın bu şekilde sabit olan vazifesini suiistimal ederek parayı isteme eyleminin menfaatin sağlanmaması veya bu yolda vaadin bulunmaması ve paranın sanığın yakalanması gayesiyle verilmesi sebeplerinden dolayı TCK’nin 209/2. ve 61. maddelerine uyan ikna suretiyle irtikâba eksik teşebbüs suçunu oluşturduğu gözetilmeden, yazılı biçimde cebri irtikâptan hüküm kurulması” (Y.5.CD. 19.01.2004, E.2003/5268 – K.2004/37). Karar için bkz. MERAN; s.192.*

Bir başka kararında; “*mağdur icbar veya ikna nedeniyle değil de failin yakalanması amacıyla yarar*

Hareket unsuru olarak icrai nitelik taşıyan icbar ve ikna suretiyle irtikâp açısından kanuni tanımda neticeye yer verilmiştir. İrtikâp suçunun bu iki şeklinde fail kast ettiği icbar etme ve gerçekleştireceği hileli davranışlarla ikna etme şeklindeki hareketler ile icrai nitelikteki hareketleri sergilemeye başlamaktadır. İcbar ve ikna suretiyle irtikâp yararın sağlanması veya yarar sağlanması yönünde vaatte bulunulmasıyla tamamlanmaktadır. Ancak öğretide yarar sağlanması yönünde vaatte bulunulmasıyla suçun tamamlanacağı, ancak yararın sağlanmasıyla suçun sona ereceği şeklinde bunun aksi yönünde görüş de ileri sürülmüştür¹¹⁷.

Kanaatimizce failin gerçekleştirmeye başladığı icbar veya hileli davranışla ikna hareketlerinin failden kaynaklanmayan bir nedenden ötürü tamamlanamamaları veya söz konusu hareketlerin tamamlanmış olsalar da yararın sağlanmaması veya yarar sağlanması yönünde vaatte bulunulmaması halinde teşebbüsün oluştuğu söylenebilir. Örneğin; failin karşı tarafı, iknaya yönelik sözler söylediği esnada durumun başka bir kamu görevlisi tarafından anlaşılacak failin hareketinin tamamlanmaması veya failin karşı tarafı manevi olarak zor durumda bırakacak nitelikte hareketi sergiledikten sonra karşı taraf yarar sağlama vaadinde bulunmadan veya yarar sağlamadan olayı savcılığa bildirmesi ve kamu görevlisinin yakalanması hallerinde teşebbüs ortaya çıkmaktadır.

İcbar ve ikna suretiyle irtikâp bakımından gönüllü vazgeçme söz konusu olabilir. Örneğin, failin karşı tarafı ikna etmeye yönelik çeşitli hileli hareketleri yapmaya veya çeşitli yalanlar söylemeye başladıktan sonra karşı taraf henüz yarar sağlamadan veya yarar sağlama yönünde vaatte bulunmadan kamu görevlisi hareketlerine kendi isteğiyle son verebilir. Ancak gönüllü vazgeçme açısından, failin geldiği noktaya kadar gerçekleştirdiği fiil kanunda başka bir suçu oluşturuyorsa o suç açısından cezalandırılması söz konusu olacaktır. Örneğin, hileli davranışlar için daha önceden hazırlanmış olduğu sahte evraklar bakımından evrakta sahtecilik suçundan dolayı sorumluluğu devam edecektir.

sağlama vaadinde bulunulması halinde suç teşebbüs aşamasında kalmıştır. "Sübutu kabul edilen olayda; ayağının kırılması nedeniyle 17.05.2000 gecesi Denizli Devlet Hastanesine yatırılan müşterinin babası ertesi gün muayene edip ameliyat edilmesini gerektiğini, ancak el emeği 300-350 milyon lira alacağını söyleyen, istediği bu paranın tedarik edilmemesi nedeniyle ameliyatı 22.05.2000 gününe kadar geciktiren, bundan sonra da "para vermezsen babanı taburcu etmeyeceğim" diyerek taburcu işlemini geciktiren sanık doktorun süregelen icbarına maruz kalan müşterinin, haksız menfaat sağlamayı düşünmeyip sanığın yakalanmasını temin etmek amacıyla para vermeye rıza göstermiş gibi görünüp aynı gün durumu polise intikal ettirerek aldığı talimat üzerine 150.000.000 lirayı vererek sanığı yakalattığı, bu itibarla sanığın eyleminin cebri irtikâba eksik kalkışma (teşebbüs) derecesinde kaldığı gözetilmeden tamamlandığından bahisle yazılı şekilde hüküm kurulması" (Y5.CD. 11.07.2001, 3098/4859). Karar için bkz. HAKERİ; (Tıp Hukuku 5. Baskı...), s.799.

Bir diğer kararında; *"Şikâyetçi A.nın manevi zor kullanarak yasadışı çıkar sağlama yolundaki isteğini geri çevirdiği, manevi zorla yiyicilik cebri irtikâp suçunun niteliğine göre bu suça ancak eksik derecede kalkışma olanağı bulunduğu gözetilmeyerek" (Y5.CD. 28.01.1997, 2452/2610) Karar için bkz. MALKOÇ İsmail; Zimmet-İrtikâp Rüşvet Suçları, Malkoç Yayınevi, Ankara 2010, s.1719.*

¹¹⁷ TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2009...), s.753.

Hatadan yararlanmak suretiyle irtikâp suçu ihmali nitelikte bir suç olmasına rağmen teorik olarak teşebbüse müsait olduğu öğretilmektedir¹¹⁸.

İrtikâp suçu bakımından kanun koyucu etkin pişmanlık hükmüne yer vermemiştir. Aynı bölüm altında yer alan zimmet ve rüşvet suçları açısından etkin pişmanlık hükümleri bulunmasına rağmen, irtikâp suçu bakımından kanun metninde etkin pişmanlık hükümlerinin yer almaması düşündürücüdür. Bu noktada kanun koyucunun irtikâp suçu bakımından da etkin pişmanlık hükümlerine yer vermesinin yerinde olacağı söylenebilir¹¹⁹.

VI. SUÇLARIN ÇOKLUĞU (SUÇLARIN İÇTİMAI)

İrtikâp suçu, görevi kötüye kullanma suçunun özel bir şekli olduğu için irtikâp suçun gerçekleştiği hallerde ayrıca görevi kötüye kullanma suçundan dolayı faile ceza verilmeyecektir. İcbar suretiyle irtikâp suçu bakımından kullanılan icbar TCK m.106'daki "sair kötülük" yoğunluğu ve niteliğinde kabul edilmesi halinde bileşik suç söz konusu olacak, kamu görevlisine tehditten dolayı ceza verilemeyecektir¹²⁰.

İrtikâp suçunun zincirleme suç olarak işlenmesi mümkündür. Failin bir suç işleme kararı doğrultusunda, irtikâp suçunu birden fazla kez, aynı kişiye karşı, farklı zamanlarda işlenmesi halinde irtikâp suçu bakımından zincirleme suç hükümleri uygulanabilecektir. Tek bir fiil ile birden fazla kişiye karşı aynı anda işlenen irtikâp suçu için tek bir ceza verilerek TCK m.43'te belirtilen oranda ceza artırılacaktır¹²¹.

Bir suç işleme kararı doğrultusunda, farklı zamanlarda birden çok kişiye karşı işlenmiş irtikâp suçları bakımından zincirleme suç hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı hususu üzerinde durulmalıdır. İrtikâp suçunun mağdurunun toplumu oluşturan herkes olduğunu savunan görüşe göre, TCK m.43/1 son cümlesi hükmü uyarınca, söz konusu durumda zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır¹²². İrtikâp suçunun mağdurunun gerçek kişi olacağını savunan görüşe göre ise bu halde zincirleme suçun "aynı kişiye karşı işlenmesi" şartı gerçekleşmediğinden dolayı mağdur

¹¹⁸ TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2009...), s.753, ÖZBEK / KANBUR / BACAĞSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.964-965. Aksi yönde ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (12. Baskı...), s.842.

¹¹⁹ YENİDÜNYA Ahmet Caner; Türk Ceza Kanunu'nun Kamu İdaresinin Güvenirliliğine ve İşleyişine Karşı Suçlara İlişkin Bölümü Hakkında Bir Değerlendirme, Kazancı Hukuk, İşletme ve Maliye Bilimleri, S.5, Ocak, 2005, s.125; MAHMUTOĞLU Fatih Selami; TBMM Adalet Komisyonu'nda Kabul Edilen TCK Tasarısı Hakkında Rapor, Türk Ceza Kanunu Reformu İkinci Kitap, TBB, Ankara–2004, 376 vd.

¹²⁰ ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (12. Baskı...), s.843, ÖZBEK / KANBUR / BACAĞSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.965–966.

¹²¹ ERMAN / ÖZEK; s.83, ÖZEN; s.110–111.

¹²² ÜZÜLMEZ; (İrtikâp...), s.294; ÖZBEK / KANBUR / BACAĞSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.966, TURABİ; 121.

sayısınca suç oluşacaktır¹²³. 765 sayılı TCK döneminde Yargıtay, farklı kişilere karşı aynı zaman ve yerde işlenen irtikâp suçlarında kast ve suç işleme kararında birlikten bahsedilemeyeceğini söyleyerek, zincirleme suç kurallarını uygulanamayacağını belirtmekteydi¹²⁴. Yargıtay bu gibi durumlarda bazı kararlarında tek suçun oluştuğuna¹²⁵ bazı kararlarında ise gerçek içtima kurallarının uygulanacağına hükmetmeydi¹²⁶.

Öğretide maddenin her üç fıkrasındaki suç tipleri (*icbaren – iknaen – hatadan yararlanmak suretiyle irtikâp fiilleri*) birbirinden bağımsız olduğu için, bu fıkralar arasında zincirleme suç ilişkisinin doğmayacağı ileri sürülmektedir¹²⁷.

İkna suretiyle irtikâpta, mağduru iknaya yönelik sahte belge düzenlenmesi halinde, TCK m.212 hükmü gereği faile, sahte belge düzenleme ve irtikâp suçlarından dolayı ayrı ayrı ceza verilecektir.

VII. SUÇA İŞTİRAK

Özgü suç niteliğinde olan irtikâp suçu bakımından, suçun faili ancak kamu görevlisi olabilir. Kamu görevlisi olmayan diğer kişiler suçun fail ya da müşterek faili olamazlar¹²⁸ ancak suça azmettiren veya yardım eden olarak sorumlu olacaklardır¹²⁹ (TCK m.40/2).

Azmettirme, kamu görevlisinin işlemeyi düşünmediği irtikâp suçunu işlemeye yönelik karar almasını sağlanmasıyla karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, mahkeme kaleminde çalışan ve irtikâp suçunu işlemeyi düşünmeyen bir mübaşirin, bir arkadaş tarafından, irtikâp suçunu çok kolay işleyebileceğini, elinde birçok imkânın

¹²³ ÖZBEK / KANBUR / BACAĞSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.966, TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2009...), s.753 vd.

¹²⁴ “Sanığın aynı anda, aynı amaçla birden fazla kişiden para almaktan oluşan eylemleri zor yoluyla yiyicilik suçunun maddi ögesi içinde bulunduğundan, ayrı bağımsız suçlar olmayıp zincirlenen tek suç oluşturmaz.” (Y.5.CD. 19.10.1988, 2394/6303) Karar için bkz. YKD Eylül, 1989, 1335.

Bir başka kararında; “müteselsil suçun varlığının kabulü için ortada birden fazla suç bulunması, bu suçların kanunun aynı hükmünü ihlal etmesi ve bu birden fazla suçların aynı suç işleme kararına bağlanabilmesi gerekmektedir. Sanığın çeşitli tarihlerde, değişik kişileri mağdur ederek yaptığı ikna suretiyle irtikâp eylemlerinde kast ve suç işleme kararının birliğinden söz edilemeyeceği, dolayısıyla sübutu kanıtlanabilen eylemlerinden her birinin ayrı bir irtikâp suçunu oluşturacağı göz önünde tutulmaksızın yazılı şekilde hüküm tesisi yasaya aykırıdır” (YCGK. 21.12.1981, 372/441) Karar için bkz. BAKICI; 256.

¹²⁵ (Y.5.CD, 07.08.1987, 3713/4419), (Y.5.CD, 25.12.1986, 4837/5641). Kararlar TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2012...), s.849 dipnot 429’dan alınmıştır.

¹²⁶ (Y.5.CD, 15.06.1983, 1198/2303). Karar için bkz. YKD, Aralık-1983, s.1698. (Y.5.CD, 19.10.1988, 2394/ 6303). Karar için bkz. YKD, Eylül-1989, s.1335.

¹²⁷ TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2012...), s.849.

¹²⁸ Aynı yönde, ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA; (12. Baskı...), s.843.

¹²⁹ ÖZEN; s.94 vd, ÖZBEK / KANBUR / BACAĞSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.966–967, TEZCAN / ERDEM / ÖNOK; (2012...), s.849.

olduğunu söylemesi üzerine suç işleme yolunda iradesi oluşarak, irtikâp suçunu işlemesi halinde mübaşirin arkadaşı azmettiren olarak sorumlu olacaktır¹³⁰.

Yardım etme bakımından maddi ve manevi yardım etme şekilleri irtikâp suçunda da ortaya çıkabilir. Örneğin, kamu görevlisine ikna suretiyle irtikâp suçunda kullanması amacıyla sahte evrak hazırlayan kişi yardım eden olarak sorumlu olacaktır. İrtikâp suçunda yararın kamu görevlisi dışında başka birine sağlanması veya vaat edilmesi halinde yarar sağlanan kişi irtikâp suçu bakımından yardım eden olarak sorumluluğu söz konusu olacaktır. Bu halde kişinin sağladığı yararın kamu görevlisinin icbar veya ikna fiili sonucu olduğunu bilmesi ile istemesi gerekli ve yeterlidir.

İrtikâp suçu bakımından müşterek failliğin söz konusu olabilmesi için faillerden her birinin kamu görevlisi olması gerekmektedir. Birden fazla kamu görevlisinin, irtikâp suçunu işleme kararına bağlı olarak irtikâp suçunun icra hareketlerini birlikte gerçekleştirip suçun kanuni tanımında yer alan fiil üzerinde müşterek hâkimiyet kurmaları halinde irtikâp suçu bakımından müşterek faillik söz konusu olacaktır. Örneğin, *veznedarlık görevi yapan iki kamu görevlisinin kendi aralarında almış oldukları karar doğrultusunda, kendilerine ödeme yapmak için gelen vatandaşları, birbirlerini tamamlar nitelikte hileli davranışlar sergileyerek ikna etmeleri ve bunun üzerine vatandaşların ödenmemesi gereken bir parayı ödemeleri sonucu oluşan ikna suretiyle irtikâp suçunda her iki kamu görevlisi de müşterek fail olarak sorumlu olacaktır.*

TCK m.251/1'de irtikâp suçu bakımından müşterek failliğin özel şekline yer verilmiştir. Söz konusu maddeye göre irtikâp suçunun işlenmesine, kasten göz yumman denetimle yükümlü kamu görevlisinin irtikâp suçu bakımından müşterek fail olarak sorumlu olacağı kabul edilmiştir. Bu maddeye göre fiilin icrasına katılmayan ve hatta birlikte suç işleme kararına sahip olmayan ancak denetimle yükümlü kamu görevlisi müşterek fail olarak sorumlu tutulmaktadır. Müşterek failliğin şartları oluşmamasına rağmen denetimle yükümlü kişinin kasten göz yumma şeklindeki fiilinin doğurduğu tehlike nedeniyle denetimle yükümlü kişi müşterek fail gibi sorumlu olmaktadır.

İrtikâp suçunda dolaylı faillik müessesesinin ortaya çıkması çeşitli ihtimallere göre değerlendirilmelidir. Örneğin bir kişi kamu görevlisini cebir altında bırakarak veya tehdit ederek irtikâp fiillerini işlemeye zorlarsa kamu görevlisinin ne tür bir cebir altında kaldığına bakmak gerekir. Cebreden kişi kamu görevlisini hâkimiyeti alanına alamamışsa irtikâp suçu işlenmiş olmayacağından duruma göre cebir veya tehditten veya menfaat temin edilmişse yağma suçundan söz edilebilir. Ancak cebreden kişi kamu görevlisini hâkimiyeti altına almış ise duruma göre hem kamu görevlisinin işleyeceği irtikâp fiillerinden hem de kamu görevlisine yönelttiği cebir – tehdit gibi hareketlerden sorumlu olacaktır. Ancak *kanaatimizce* amirin emri niteliğinde bir dolaylı faillik ortaya çıkması mümkün değildir. Çünkü amirin hukuka

¹³⁰ ÖZBEK / KANBUR / BACAKSIZ / DOĞAN / TEPE; (Özel Hükümler – 4. Baskı...), s.967.

aykırı emrine karşı kamu görevlisinin direnmesi konusunda anayasal bir yükümlülük söz konusudur. Aynı şekilde kamu görevlisi konusu suç oluşturan emri hiçbir şekilde yerine getiremeyecek ve getirirse sorumluluktan kurtulamayacaktır.

VIII. MUHAKEME

İrtikâp fiillerinin ortaya çıkan her şekli; (*icbar – ikna – hatadan yararlanma*) takibi şikâyete bağlı olmayıp resen takip edilen suçlardır. 3628 s. Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu m.17/1 hükmüne göre irtikâp suçu bakımından 4483 sayılı kanun hükümleri uygulanmayacaktır¹³¹. Bu durumda suç haberini alan Cumhuriyet savcısı kamu görevlisinin bağlı olduğu yetkili makamdan izin almaksızın¹³² doğrudan soruşturmaya başlayacak fakat durumu ilgili makama bildirecektir. Bu bildirim sadece bilgi verme amaçlı olup, izin alma anlamına gelmemektedir¹³³. Ancak 3628 s. Kanun m.17/2 hükmü uyarınca irtikâp fiillerinin müsteşarlar, vali ve kaymakamlar tarafından işlendiği iddiası halinde doğrudan soruşturma yapılamayacak soruşturma 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümlerine göre yapılacaktır. Bu durumda bahse konu kişilerin irtikâp fiillerinin soruşturulması için yetkili makamlardan izin alınması gerekecektir¹³⁴.

Cumhuriyet savcılığının işlenen fiili irtikâp suçu kapsamında göreyerek doğrudan soruşturma açıp bu suçtan iddianame düzenlemesi ve fakat kovuşturma evresinde suçun niteliğinin TCK m.257 kapsamında görevi kötüye kullanma suçu şeklinde değişmesi halinde mahkemenin Ceza Muhakemesi Kanunu m.223/4 hükmü gereğince durma kararı vererek kamu görevlisinin bağlı olduğu kurumdan 4483 hükümlerine göre izin alması ve bu iznin ardından yargılamaya devam etmesi gerektiği ileri sürülmektedir¹³⁵.

TCK m.250/1–2 çerçevesinde öngörülen ikna ve icbar suretiyle irtikâp suçlarında görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer ağır ceza mahkemesidir. TCK m.250/3'te düzenlenen hatadan yararlanma suretiyle irtikâp suçunda ise görevli ve yetkili mahkeme suçun işlendiği yer asliye ceza mahkemesidir.

¹³¹ Bkz. **ÇİÇEK İbrahim**; Görevi Kötüye Kullanma – Görevi İhmal – Görevi Nedeniyle Çıkar Sağlama Suçları, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul–Ocak–2008, s.24.

¹³² Bir ceza muhakemesi şartı olarak izin müessesesi hakkında bkz. **KUNTER Nurullah / YENİSEY Feridun / NUHOĞLU Ayşe**; Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Ondördüncü Bası, İstanbul-2006, s. 13, **CENEL Nur / ZAFER Hamide**; Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul-Ekim-2012, s.579, **ŞAHİN Cumhur**; Ceza Muhakemesi Hukuku –I– 3.Baskı, Seçkin-Hukuk, Ankara-Eylül-2012, s.61-62.

¹³³ **GÖKCAN Hasan Tahsin / ARTUÇ Mustafa**; Kamu Görevlisi ve Özel Soruşturma Usulleri, 2. Bası, Ankara–2008, s.555.

¹³⁴ **ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA**; (12. Baskı...), s.845.

¹³⁵ **ARTUK / GÖKCEN / YENİDÜNYA**; (12. Baskı...), s.845.

IX. YAPTIRIM

İrtikâp suçunun karşılığı olan yaptırım her bir fıkra hükmü bakımından farklılık arz etmektedir. TCK m.250/1'de düzenlenmiş olan icbar suretiyle irtikâp suçunun yaptırımı beş yıldan on yıla kadar hapis cezası iken, TCK m.250/2'de düzenlenmiş olan ikna suretiyle irtikâp suçunun yaptırımı üç yıldan beş yıla kadar hapis cezasıdır. Unsurları bakımından ikna suretiyle irtikâp suçuna atıf yaparak düzenleme getirilen ve TCK m.250/3'te düzenlenmiş olan hatadan yararlanma suretiyle irtikâp suçunun yaptırımı ise bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıdır.

Bahse konu suç, 1982 Anayasası m.76 hükmünde bir yüz kızartıcı suç olarak değerlendirilmekte ve TCK m.53 hükmüne paralel olarak bir hak yoksunluğu olan milletvekili seçilme hakkının ortadan kalkmasına neden olduğu düzenlenmektedir¹³⁶.

6352 sayılı kanun değişikliği ile 250. madde'ye eklenen dördüncü fıkra hükmüne göre; *"İrtikâp edilen menfaatin değeri ve mağdurun ekonomik durumu göz önünde bulundurularak, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısına kadar indirilebilir."* Görüldüğü üzere eklenen fıkra hükmü ile irtikâbın konusu olan yararın miktarı ve değeri failin sorumlu olacağı ceza miktarını indirebilmektedir. Ancak bu indirim zorunlu olmayıp hâkimin takdiri ile hükmedilebilecek bir husustur.

KAYNAKÇA

- AKÇİN İhsan;** Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara–2007.
- ARTUK Mehmet Emin / GÖKÇEN Ahmet / YENİDÜNYA Ahmet Caner;** 5237 Sayılı Kanuna Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Özel Hükümler, 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara–2007. (8. Baskı...).
- ARTUK Mehmet Emin / GÖKÇEN Ahmet / YENİDÜNYA Ahmet Caner;** 5237 Sayılı Kanuna Göre Hazırlanmış Ceza Hukuku Özel Hükümler, 12. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara–Ekim–2012.
- BAKICI Sedat;** Açıklamalı Zimmet-İrtikâp-Rüşvet Suçları, Ankara, 1988.
- CENDEL Nur / ZAFER Hamide;** Ceza Muhakemesi Hukuku, 9. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul-Ekim–2012.
- CENDEL Nur / ZAFER Hamide / ÇAKMUT Özlem;** Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Cilt: I, 2. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. İstanbul-Mart–2011.
- ÇETİN Erol;** Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Hukukunda ve Özel Yasalarda Memur Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanma Usulü ve Memur Suçları, 2. Bası, Ankara–2003.

¹³⁶ **ARTUK / GÖKÇEN / YENİDÜNYA;** (12. Baskı...), s.845.

- ÇİÇEK İbrahim;** Görevi Kötüye Kullanma – Görevi İhmal – Görevi Nedeniyle Çıkar Sağlama Suçları, Kazancı Hukuk Yayınevi, İstanbul–Ocak–2008.
- DEMİRBAŞ Timur;** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 8.Baskı, Seçkin-Hukuk, Ankara–Ekim–2012.
- EREM Faruk;** Türk Ceza Kanunu Şerhi, Özel Hükümler, Cilt:2, Ankara–1993.
- EREM Faruk;** İrtikâp, Adalet Dergisi, 1958.
- EREM Faruk / TOROSLU Nevzat;** Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 9. Bası, Ankara–2003.
- EREM Faruk / DANIŞMAN Ahmet / ARTUK Mehmet Emin;** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara–1997.
- ERMAN Sahir / ÖZEK Çetin;** Ceza Hukuku Özel Bölüm, Kamu İdaresine Karşı İşlenen Suçlar, Dünya Yayıncılık, İstanbul–1992.
- EVİK Vesile Sonay;** İrtikâp Suçu, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007/2
- GÖKCAN Hasan Tahsin / ARTUÇ Mustafa;** Kamu Görevlisi ve Özel Soruşturma Usulleri, 2. Bası, Ankara–2008.
- GÖKCAN Hasan Tahsin;** Görevi Kötüye Kullanma, Zimmet, Banka Zimmeti, İrtikâp, Rüşvet Suçları ve Kamu İdaresine Karşı İşlenen Suçlar, Ankara–2008.
- GÜRELLİ Nevzat;** İrtikâp ve Rüşvet Cürümleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul–1954.
- HAKERİ Hakan;** Tıp Hukuku, 5. Baskı, Seçkin-Hukuk, Ankara–Mayıs–2012.
- HAKERİ Hakan;** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara–2012.
- KOCA Mahmut / ÜZÜLMEZ İlhan;** Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5. Baskı, Seçkin – Hukuk, Ankara–Ekim–2012.
- KUNTER Nurullah / YENİSEY Feridun / NUHOĞLU Ayşe;** Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Ondördüncü Bası, İstanbul–2006.
- MAHMUTOĞLU Fatih Selami;** TBMM Adalet Komisyonu’nda Kabul Edilen TCK Tasarısı Hakkında Rapor, Türk Ceza Kanunu Reformu İkinci Kitap, TBB, Ankara–2004.
- MALKOÇ İsmail / GÜLER Mahmut;** Memurlar ve Suçlar, Ankara, 1998.
- MALKOÇ İsmail;** Zimmet–İrtikâp–Rüşvet Suçları, Malkoç Yayınevi, Ankara 2010.
- MERAN Necati;** Yeni Türk Ceza Hukukunda Zimmet–Rüşvet İrtikâp ve Görevi Kötüye Kullanma Suçları, Seçkin Yayıncılık, Ankara–2008.
- NUHOĞLU Ayşe;** Yeni Türk Ceza Kanunu ile Kamu İdaresi Aleyhinde Cürümlerde getirilen Değişiklikler, in. Mehmet Somer’e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi – Hukuk Araştırmaları Dergisi Armağan Özel Sayısı, Cilt.12, Sayı 1-3, 2004-2006, İstanbul–Haziran–2006.

- ÖNDER Ayhan;** Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, İstanbul–1994.
- ÖZBEK Veli Özer / KANBUR Mehmet Nihat / BACAKSIZ Pınar / DOĞAN Koray / TEPE İlker;** Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 4. Baskı, Seçkin – Hukuk, Ankara–Ekim-2012.
- ÖZBEK Veli Özer / KANBUR Mehmet Nihat / BACAKSIZ Pınar / DOĞAN Koray / TEPE İlker;** Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Seçkin-Hukuk, Ankara–Eylül –2012.
- ÖZEN Mustafa;** İrtikâp ve Rüşvet Suçları, Adalet Yayınevi, Temmuz–2010.
- ÖZGENÇ İzzet;** Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar, Ankara–2002. (*Ekonomik Çıkar Amacıyla İşlenen Suçlar...*).
- ÖZGENÇ İzzet;** Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 5.Bası, Ankara–2010.
- ÖZTÜRK Bahri / ERDEM Mustafa Ruhan;** Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 12. Baskı, Seçkin-Hukuk, Ekim–2012.
- SELÇUK Sami;** Dolandırıcılık Cürümünün Kimi Suçlardan Ayrımı ve Çeklerle İlgili Suçlar, Ankara–1986.
- SOYASLAN Doğan;** Ceza Hukuku Özel Hükümler, 8.Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara–2010.
- SOYASLAN Doğan;** Ceza Hukuku Özel Hükümler, 5.Baskı, Ankara, 2006.
- SOYASLAN Doğan;** Ceza Hukuku Genel Hükümler, 4.Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara–2012. (*Genel Hükümler...*).
- ŞAHİN Cumhuri;** Ceza Muhakemesi Hukuku –I– 3.Baskı, Seçkin-Hukuk, Ankara–Eylül–2012
- ŞAHİN Cumhuri;** Rüşvet Suçu, in. Adalet Bakanlığı ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından düzenlenen Ekonomik Suç ve Ceza Sempozyumu, 30 Nisan – 1 Mayıs 2005, TOBB Yayın No:2005–25, Ankara–Ekim–2005.
- ŞEN Ersan;** Yeni Düzenlemede İrtikâp ve Rüşvet Suçları, in. Yorumluyorum -2-, Ceza Hukuku Perspektifinden Güncel Olaylara Bakış, 2.Baskı, Seçkin-Hukuk, Ankara–Ağustos–2012.
- TEZCAN Durmuş / ERDEM Mustafa Ruhan / ÖNOK Rıfat Murat;** Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 8.Baskı, Seçkin – Hukuk, Ankara–2012.
- TEZCAN Durmuş / ERDEM Mustafa Ruhan / ÖNOK Rıfat Murat;** Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Ankara–2009.
- TOROSLU Nevzat;** Ceza Hukuku Özel Kısım, Ankara–Ekim–2005.
- TOROSLU Nevzat;** Ceza Hukuku, Ankara–2009.
- TURABİ Selami;** İrtikâp Suçları, Ankara–2009.
- ÜNVER Yener;** Ceza hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer, Ankara–2003.

ÜZÜLMEZ İlhan; Yeni Ceza Kanunu'nda İrtikâp Suçu, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:14. Sayı:2.

YAŞAR Hakkı; Ceza Kanunu Uygulamasında Memur Kavramı ve Memuriyet Görevini İhmal ve Kötüye Kullanma Suçlarının Tahlili ve Tatbiki, Adalet Dergisi, Aralık-1966, Sayı:12.

YAŞAR Osman / GÖKCAN Hasan Tahsin / ARTUÇ Mustafa; Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, Adalet Yayınevi, Ankara-2010, Cilt:5.

YENİDÜNYA Ahmet Caner; Türk Ceza Kanunu'nun Kamu İdaresinin Güvenirliliğine ve İşleyişine Karşı Suçlara İlişkin Bölümü Hakkında Bir Değerlendirme, Kazancı Hukuk, İşletme ve Maliye Bilimleri, S.5, Ocak, 2005.

ZAFER Hamide; Ceza Hukuku Genel Hükümler TCK m.1-75 Ders Kitabı, 2.Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.İstanbul-Ekim-2011.

